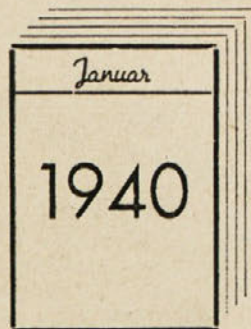

PRIJATEL

ŠTEV. 11 * NOVEMBER 1939 * LETO XIII.

Lucijan Marija
Škerjanc

BOGATO IZBIRO
VSAKOVRSNIH KOLEDARJEV

Vam nudi lahko samo litografija

ČE MAŽAR

JOSIP

Ljubljana, Igriška ulica št. 6 – Telefon št. 25-69
ki je vodilna jugoslovanska tovarna koledarjev

*

*Odlična izdelava in nizke cene presenečajo vsakogar
Zahtevajte obisk našega zastopnika, da se prepričate
o prednostih, ako kupite naravnost od proizvajalca*

*

Anekdote

Henry Irving.

Angleški igralec Henry Irving je bil poklican pred sodišče za pričo v zadevi neke tatvine na ulici. Branilec tata je zakričal nanj:

«Ali veste, ob kateri uri se je zgodila ta tatvina?»

«Jaz — jaz mislim», je začel Irving. Advokat pa ga je prekinil:

«O tem, kaj vi mislite, vas ne sprašujemo.»

«Ali res nočete vedeti, kaj mislim?» vpraša igralec.

«Res ne!» odseka advokat.

«Torej pa lahko odidem,» odgovori Irving, «in mi ni treba pričati. Jaz namreč ne znam govoriti, da bi pri tem ne mislil. Nisem advokat!»

Knut Hamsun.

Ko je prejel Knut Hamsun Nobelovo nagrado, je prišla vest o tem v veliko ameriško poročevalsko pisarno, ki zalaga več sto časopisov s svojimi poročili. Hamsun — kdo je to? Brž so poklicali strokovnjaka za evropske kulturne zadeve. Ta se je močno začudil šefovi nevednosti in je pripomnil, da

ima Amerika posebne razloge, da se mora zanimati za znamenitega pisatelja: Hamsun se je vendar v mladih letih poskušil v Chicagu tudi kot tramvajski sprevednik. Šef je to slišal na pol ušesa, pa je že tekel. Čez nekaj malo ur so kričale prve strani neštivilnih časopisov v USA: «Tramvajski

sprevednik v Chicagu je prejel Nobelovo nagrado!!!»

Richard Strauss.

Najslavnejšega še živečega nemškega komponista je vprašala nekoč ena izmed nadobudnih pianistinj:

«In kaj igrate vi najrajši, mojster?»

Suho je odgovoril komponist: «Karte.»

Ford.

Henry Ford, avtomobilski kralj, je znan po svoji radodarnosti in dobroti. Ko so ga nedavno, ko je obhajal svojo 75. letnico, prosili, naj prispeva za zgradbo nekega pokopališkega zidu, je Ford prošnjo odklonil in ni hotel dati niti dolarja. Ko so ga vprašali za vzrok njegove odločitve, ki je vse razočarala, je odgovoril: «Čemu naj bo pokopališki zid? Ti, ki so tam, ne morejo zbežati. Tistim pa, ki še niso tam, bi vi čisto po nepotrebnem branili, ker nečejo tja. Čemu torej hočete torej obzidati pokopališče?»

Prisebnost.

V drugi polovici 18. stoletja je bil v vseh pariških saloni priljubljen zgodovinar Duclos kot duhovit in ljubezniv družabnik. Slovel je po svoji galantni prisebnosti, s katero je obvladal vsako težko situacijo.

Nekega jutra se je kopal čisto v Seini. Zdajci je videl, kako se je na bregu splašil konj in prevrnil kočijo, na cesto pa je odletela dama iz najboljše družbe. Duclos je bil v trenutku na bregu; ponudil je ponesrečenki roko v pomoč, se priklonil in rekel:

«Oprostite, madame, da nimam rokavic na rokah!»

Mark Twain.

Ko je bil Mark Twain še urednik ameriškega časopisa, se je sprl s častnikom. Prepir se je končal tako, da je častnik poslal uredniku svoji dve priči in ga pozval na dvoboj s pištolo. Mark Twain je poslal častniku tole pismo: «Spoštovani gospod! Reševanje najinega nesporazumljenja z dvobojem smatram za pogrešno in nevarno taktiko. Ustrelili bi bodisi vi mene ali pa jaz vas. Mene kakor vas bi bilo škoda. Zato vam dajem tale predlog: pojdite v gozd, poiščite tako debelo drevo, kakor sem jaz, in ustrelite iz določene oddaljenosti vanj. Če drevo zadene, ste imeli prav vi, če ne, sem imel prav jaz.»

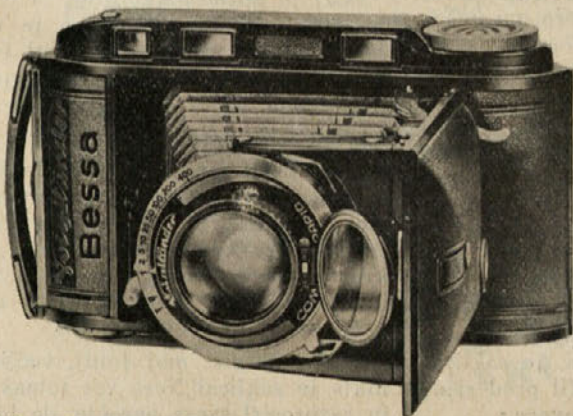
KAKOR ŽE PRED 100 LETI

predstavlja tudi danes **Voigtländer** višek napredka v proizvodnji fotografskih kamer.

TAKRAT

je bila prva metalna kamera na svetu v izdelavi popolnejša od Daguerre-ove,

DANES ima

Voigtländer -jeva BESSA z razdaljemerom 6x9 in 4,5x6 cm vse finese moderne kamere.

Pravilna

nega ust

Uporabljajte peneči PEBECO!
Ta razvija obilo mehke pene, ne vsebuje pa nikakega mila. Peneči PEBECO napravi zobe bleščeče bele, osveži sapo in obenem tudi desinficira. Samo peneči PEBECO vsebuje Pebecin. Uporablja se v majhnih količinah in je zato zelo poceni.

PRI NERONU

Najbrže ste že slišali o krvoločnem in strašno častihlepem rimskem cesarju Neronu, ki je na vsak način hotel veljati za velikega umetnika, pesnika. Nekoč je sedel cesar Nero s svojimi ljubljenci pri obilni večerji. Pa ne smete misliti, da je bil gost, ki ga je Nero povabil, vesel. Ne, vsak se je povabila ustrašil, zakaj mnogokrat se je zgodilo, da je muhasti trinog marsikaterega gosta iz neznanega razloga pahnil v pogubo.

Danes sta bila med gosti Junij Metel, dovtipni in duhoviti zasmehovalec, in Antonij Marij, tarča, v katero je Metel navadno streljal svoje ostre puščice. Tale živa tarča pa je že dolgo — iz razumljivega razloga — sovražila strelca. Sovraštvo je bilo globoko, vendar si ga Marij doslej ni upal pokazati, zakaj cesar se je pri dovtipih Junija Metela prav posebno zabaval.

Nero je bil pravkar prečital pesem, ki jo je sam zložil, in dvorjani so mu burno ploskali. Zdajci se je Metel nagnil k Antoniju Mariju in mu nekaj pošepetal na uho.

Antonij je planil pokonci. — Jeza je izbruhnila.

«Veliki cesar,» je zaklical, «veliki cesar, tu je izdajalec! Smrt in pogubo Juniju Metelu, ki sramoti božanskega cesarja v njegovi lastni hiši!»

Grozljiva tišina. — Nero je vstal in preteče vprašal: «Kaj ti je rekel, moj Antonij?»

«Vzvišeni gospodar sveta, pošepetal mi je na uho, da si dvomljiv cesar.»

«Hvala ti, moj Antonij,» je zaklical Nero. «Odslej te bom ščitil pred strupenimi besedami tega psovača.»

Potem se je obrnil k Juniju Metelu s takim pogledom, kakor da mu iz oči sikajo zelenkaste kače.

«Junij Metel,» je zavpil, «tvoj jezik te spravlja v nepravilike. Bil sem ti

zmerom dober — zato ti ga bom dal izdreti.»

Zdaj je mirno vstal Junij Metel. Bil je samo nekoliko bled, ko je začel: «Veliki cesar, prosim te, pusti še nekaj trenutkov moj jezik tam, kjer je. Rekel sem, da si dvomljiv cesar.»

«Ha, ti se držeš še enkrat!»

«Da! Pusti me, da povem do kraja! Antonij Marij, moj smrtni sovražnik, me je zatožil, še preden sem vse izgovoril. Pravkar si nam prečital svojo krasno pesem. Tedaj sem rekel, da si dvomljiv cesar, ker ne vem, ali si večji cesar ali večji pesnik!»

«Večji pesnik, moj Junij, večji pesnik!» je zaklical Nero ves zamaknjen, in razprostrl svoje naročje, da bi Metela objel. «Pridi k meni, prijatelj, — vzemi tale prstan! Ti pa, Antonij Marij, ti lažnivi ovaduh, pazi! Ščitil bom svojega dragega prijatelja pred tvojim sovraštvom. Hočem tvojo glavo...»

«Moj Cezar,» je segel Julij Metel vmes, «moj Cezar, ali mi hočeš uslišati samo eno prošnjo?»

«Tvoja prošnja je uslišana, moj Junij.»

«Pusti mu tisto trohico glave!»

E. Adamec:

Jasnovidec

Mlad, dobro oblečen mož je stal pred njo in se odkril.

«Ali ste gospa Vera?» je vprašal.

S strogim pogledom je premerila neznanca.

«Ali se imenujete gospa Vera? Da ali ne?» je še enkrat vprašal.

«Da, Vera mi je ime, mislim pa, da vam to ni nič mar, zakaj ne poznam vas», se je odrezala gospa Vera.

Mladi mož jo je raziskujoče gledal. «Jaz vas tudi ne poznam, prvič vas vidim, a vzlic temu vem, da vam je Vera ime.»

«Od kod veste to?» je vprašala radovedno.

«Jaz vem še veliko več», je nadaljeval mladi mož. «Vem, da ste poročeni, da imate stanovanje z dvema sobama v Vršovicah, da je vašemu možu ime Karel in da ste na svojo žalost še zmeraj brez otrok. Ali se to ujema?»

Vera sprva sploh ni bila zmožna odgovora, potem pa se je razburila: «To je nečuvstvo, da se zanimате za tuje zadeve!»

«Predvčerajšnjim ste imeli doma veliko pranje in na dvorišču ste povsili sedemdeset kosov raznega perila», je mirno nadaljeval mladi mož.

«Ampak od kod vse to veste?» se je še bolj začudila Vera.

«To je moja velika tajnost», je odgovoril. «Vem še veliko več. Vaš mož je uradnik in dela v isti pisarni kakor gospod Benda. Ta je oženjen, njegova žena je plavalaska in nedavno si je kupila nov klobuček, ki se ji sploh ne poda.»

«Ali res poznate gospo Bendovo?»

«Ne, gospe Bendove nisem še nikoli videl. Toda vrniva se k vam. Osem let ste poročeni. Lahko bi se bili bolje omožili, ampak odločili ste se za svojega moža, ker je državni uradnik in bo imel pokojnino. Dalje — imate sestro, ki se hoče omožiti s človekom, o katerem ničesar ne veste. Vaš mož je zaprosil za informacijo o tem človeku, pa je še ni prejel. Vaša mati je pisala, da se pripelje k vam prihodnji teden.»

Vera je strmela. «Gospod, saj to ste kakor jasnovidec.»

«Saj tudi sem», je odgovoril.

«Za Bogal» je vzdihnila Vera.

Mladi mož se je prvič nasmehnil. «Lahko bi vam svojo umetnost izdal. Če želite, vam izdam svojo skrivnost za malenkost — za borih petdeset kron.»

«Ako vam teh petdeset kron dam, ali mi boste res pojasnili svojo skrivnost, tako da bom lahko uganila vse

Glavobol, zobobol lahko odstrani

VERAMON.

Veramon se nadalje uporablja po preveč zavžitem alkoholu, pri bolečinah ran in bolestni menstruaciji.

Zavitki z 2 tabletama in z 10 ter 20 tabletami se dobe v vseh lekarnah.

VERAMON

Oglas reg. pod S. Br. 31896 od 5. XI. 1938.

«In kako moram to delati?» je radovedno vprašala.

«Prav tako kakor jaz», je odgovoril. «Peljite se s tramvajem!»

Vera ga je vprašujoče pogledala.

«Pred desetimi minutami sem namreč stal za vami v tramvaju in, ker ste govorili precej glasno, sem slišal vse, kar ste pripovedovali svoji prijateljici. To je moja skrivnost!»

Iz kitajske modrosti

«Ljubi ljudi, in bodo ti naklonjeni. Preskrbi jim zaslužek, pa bodo prišli k tebi. Hvali jih, in bodo se podvizali. Prosi jih za uslugo, pa te bodo zapustili.» (Džuang Dse.)

«Plemenite ljudi lahko primerjaš s strelcem. Tudi strelec bo, ako strel zgreši, iskal napako pri sebi.» (Džung Yung.)

«Nesreča nespametnih je, da imajo to, kar nespametno ni, za nespametno.» (Li Bu Ve.)

«Grešiti in se ne poboljšati, to se pravi: — grešiti!» (Kung Dse.)

«Štirih reči pri sebi ne poznaj: pristranosti, predsodkov, domišljavosti, sebičnosti.» (Kung Dse.)

«Plemenit človek misli na dolžnost, človek nizkih misli na dobiček.» (Kung Dse.)

«Vsa neuspela dela psujejo stroj, ki jih je naredil.» (Pregovor.)

Rajši več kakor premalo!

Zaradi varčevanja sigurno ne bi vzeli premalo kvasa, ker bi vam kruh ne uspel. Podobno je tudi pri kuhanju kave. Izkušena gospodinja bo dodala vedno rajši več »Pravega Francka«, kakor pa premalo, ker »Franck« daje beli kavi fin, poln okus in lepo zlatorjavo barvo.

Franck
KAVNI PRIDATEK

«Ah! Vi stanujete v sosedstvu?»

«Ne. Še nikoli nisem bil v Pragi. Šele danes zjutraj sem se pripeljal iz Brna. Tu je moj vozni listek.»

o čisto neznanih ljudeh, tako kakor vi?»

«Čisto gotovo.»

Vera je vzela iz torbice petdeset kron in jih dala mlademu možu.

*La jesen
in zimo*

*Plašči za damo in gospoda:
STRAPACNE IN MODNE
KVALITETE, KUPONI,
SPECIALNE BARVE IN DESINI*

Manufaktura

T. Ks.

Sarivan

Ljubljana, Mestni trg 10

Tone Čufar:

Žena v stiski

(Konec.)

«Svojih pankrtov ni maral rediti, zato jo je pobral domov!»

Minka je neprijetno zadelo. Zdaj je razumela, zakaj je bil Joža prejšnji dan tako sam vase zaprt. Moža je kar verjela. Ni ga pa več poslušala, ko je razlagal, da ve to že marsikdo in je tudi Joževa sestra potrdila. Minke ni toliko zadelo dejstvo, da ima Joža otroke, kakor to, da ji ni tega povedal. Če bi o stvari kaj vedela, bi lahko zavrnila moža; ne mogel bi je presenetiti in se ji posmehovati. Prav ta zasmeh jo je najbolj pekel. Vsaj včeraj bi bil lahko kaj zinil, si je mislila. Jezna je bila nanj, moža pa ni več mogla gledati.

«Kaj bi še rad?» je siknila.

«Spametuj se! Glej, da še tebi ne nakoplje kakega...!»

Čudno ga je pogledala. Matevž pa je nadaljeval:

«Ne bodi trmasta in neumna. Otrok je tu, najin otrok —»

«Ne čvekaj!» mu je segla v besedo. «Če me misliš spravljati nazaj k sebi, si opravil.»

«Počakaj, se boš že še premislila. Saj nisem tak hudič, kakor se ti zdi. Za onega zdaj veš, kaj je. Midva bova pa vsak malo odnehala.»

«Kakšen oni, kaj pa prav za prav veš?» je vzrojila. «Daj mi že mir!»

«Ne delaj se tako nedolžno!»

«Ti pa ne tako dobrega! Zdaj morebiti sam verjameš, da ne boš nič več tako pasji. Pogrešaš me, ampak ko bi me spet imel v svojih rokah, bi bolj divjal kakor kdaj poprej.»

Moža je njen odpor razdražil.

«Ciganjenje ti diši, pa se vlačil!» je viknil in pljunil pred njo. Naveličal se je pregovarjanja, samo nekaj hudih kletvic ji je še privoščil, potem je pa prijel za kljuko.

Stopil je v vežo in zaloputnil vrata.

Minka se je stresla, zadrževala je sapo in prisluškovala, ali res odhaja. Ko so utihnili koraki nekje spodaj, je šla v sobo in izza zavese pogledovala na cesto. Mož je kmalu prišel in se pomešal med druge ljudi. Čakala je, ali se morebiti ne vrne, potem jo je pa začel klicati otrok. Tako rada ga je imela, saj ji je samo on še ostal in bil zares njen. Stisnila ga je k sebi, ga nosila po kuhinji, potem je pa sedla na otomano in se razjokala.

Prej je komaj čakala večera, zdaj se ga je bala. Pa se je stemnilo, opravila je strica, mu pustila otroka in

odšla iz mesta. Naglo je hodila po poti, kjer sta se zmeraj sestajala. Prišla je do zadnjih hiš, tam so se že začenjale livade in njive, tako lepo je bilo, pa ni mogla uživati lepote. Joža jo je že čakal. Bil je dosti boljše volje kakor prejšnji dan, govoril ji je vsakdanjosti, Minka pa ni mogla iz molka. Hodila je z njim, se mu izvijala iz rok in ni marala v bližnji gozd, ko jo je silil. Obstala je in se zazrla vanj.

«Povej, kaj misliš s svojimi otroki!»

Stopil je naprej, da se reši zadrege, in je molčal.

«Grdo si naredil», je rekla Minka.

«S kom?»

«Kaj se delaš nevednega!» ga je oštela. «Ne slepomiši! Takoj bi lahko povedal, kaj imaš na vesti. Grdo si naredil, če si se samo zato vrnil, ker nisi maral skrbeti za svoje otroke. Pa tudi z mano si bil grd. Prikrivanje ni lepo.»

Nikamor ni hotela naprej. Joža je drsal z nogo po zemlji, kakor da išče izgubljeni kovanec.

«Matevž ti je vse to natvezel, njemu pa moja sestra», je govoril tiho. «Že včeraj sem vedel, da bo kaj takega.»

«Saj je vseeno, kdo pove, če sam nimaš poguma. Res je, otroke imaš. In če je res, potem ni to natvezeno.»

«En sam je, pa še ta ni čisto moj. Samo za plačevanje so me hoteli vpreči. Tega pa res nisem maral. To sama razumeš, da na tujem nisem molil rožnega venca. Kaj bi govoril! Ti imaš tudi otroka, pa nimam nič zoper njega. Ali ne moreš preko tega?»

Prijel jo je za obe roki in ji gledal v oči. Dihal je globoko kakor pred leti, ko jo je prvič hotel imeti vso zase. Ona se mu je pa spet iztrgala iz rok. Zdaj je ona silila naprej po poti.

«Če bi ne vedel, kako ti živiš, bi se ne vrnil. Pa sem si mislil, nezadovoljna je, pozabim je tudi ne, domov pojdem in bom videl, kako in kaj. Zdaj res zelo jasno vidim.»

«Kaj?»

«Da bo treba naprej. Svet je presneto velik.»

«Joža!»

Stopila je k njemu in se ga oklenila.

«Marsičesa nisem storil prav. Tudi tega ne, da sem zamolčal.»

«Stran pa zato še ni treba.»

«Vendar pojdem. Že zaradi sestre. Kopa otrok, zaplankan mož, ona sama, kar nič se ne morem vživeti. Težko se trpimo, zdaj je pa pravi pekel. Tvoj dedec jih je nakuril, da so kakor nori.»

«In če ne bo dela?»

«Zdaj na pomlad me ni skrb!»

«Ah, da mora biti zmeraj vse narobe», je vzdihnila v grenkem spoznanju, da je neomajen. «Spet me boš pozabil.»

«Ne! Pa saj ne grem za večno. Zdaj je pa za oba najbolj prav, da izginem. Potem bomo že videli! Saj še ne pojdemo tako brž v krtovo.»

Zasmejal se je, vzdignil Minko in jo zavihtel. Obšla ga je razposajenost kakor nekdanj, ko jo je vodil po samotah in je obema vriskalo srce. Ni se mogel premagati, kljub njenim očitkom in slabi volji ji je hotel pokazati, da ima še zmeraj pravico do nje.

«Ali bi najinega otroka tudi zatajil?» ga je šepetaje vprašala, ko jo je privijal k sebi.

«Saj ga ne smeva imeti. Se že z enim dovolj pokoriš.»

«Pa če bi ga lahko, če bi ne bil v pokoro? Ali bi skrbel zanj?»

Prikimal ji je, več pa ni hotela. Nocoj se je tako težko ločila od njega. Vso noč bi rada ostala z njim, saj je bila morebiti poslednjič v njegovi družbi. Slutila je, da Joža rad odhaja, da ga mika široki svet. Bala se je, da se ne vrne več, ko je okužen s potepuško slo. Zato se je tem teže odtrgala. Pa je morala k stricu, morala je k otroku, v vsakdanji svet dela in skrbi.

9.

Minka je ostala sama.

Joža je ostal pri besedi in odrinil v svet. Pusto je bilo brez njega. Zdaj šele, ko ga ni več imela ob sebi, se je Minka prav zavedela, kaj ji je Joža, kako ga ima rada. Tu pa tam ji je poslal kako karto in to ji je bilo več kakor tisoč besed drugih ljudi. Vsaka karta ji je govorila, da je Joža še ni pozabil. Vselej se je pa tudi s strahom spraševala, ali ni to morebiti njegov poslednji glas.

Življenje je šlo svojo pot, skraja so ji bili dnevi sila dolgi, potem je pa teklo vse bolj naglo. Čez dan, do poznega popoldneva je bila v tvornici, zvečer je imela drugega dela, da se ni videla iz njega. Največkrat je komaj čakala noči, da se odpočije. Že tvornica jo je utrudila dovolj. Z ročnimi vozički je prevažala žeblice in druge železne izdelke, jih skladala na police in spet nakladala v vagone. Pusto, enolično delo v prahu in zatohlici so čestokrat zagrenili predstojniki s priganjanjem in zmerjanjem. Ko je bilo dnevno delo pri kraju, je pa le imela zasluženno dnino, ki jo je ob koncu tedna obrnila, kakor ji je najbolje kazalo.

Najprej je poravnala dolg na stanovanju. Tudi Vidicu v gramozni jami je nesla nekaj kovačev, da je lažje potrpel. Pri sodelavkah je poizvedovala za primerno sobico in je tudi iztaknila podstrešno luknjo, kamor je spravila opravo iz gramozne jame, da bi ne utrpela prevelike škode. In tudi svoj dom, svoj kotiček je hotela imeti, ko je že imela delo in z njim kruh.

Dotlej je stanovala pri stricu, otrok pa je bil čez dan in dostikrat tudi čez noč kar pri Grilovih. Mož jo je še nekajkrat nadlegoval, da hoče otroka imeti pri sebi, in je grozil s tožbo. Pa se ni menila za njegove pretnje in ga ni uslišala, da bi bil spet lahko pri njej. Sam ni imel prave strehe, četudi je delal. Včasih se ji je zasmilil, a ni marala več z njim, predobro ga je poznala. Še teže bi živel kakor prej, to ji pa ni dišalo. Njega je pa jezilo, da se mu tako zelo postavlja po robu. Nič ni zaleglo, da je Joži pomagal v svet. Zdaj pa zdaj se je napil, tudi nad strica je hodil, naj mu pomore, pa je malo opravil.

Eržen je imel svoje skrbi. Obiskala ga je žena in zahtevala denarja. Prvič jo je brez premišljanja postavil čez prag, drugič ga je pretentala, da je ostala čez noč pri njem. Minka je imela na srečo že svojo podstrešnico in jima ni bila v napotje. Erženova je potem spet odšla in stric je bil v mučnem precepu. Prav za prav je ženo nagnal, in to ga je utegnilo veliko stati. V njem je kljuvala misel, da bi se nekako pobotal. Namero je zaupal Minki, ki mu je zmeraj

skrbela za red, vsaj tedaj, ko je utegnila. Rad bi njene nasveta, a mu ga ni mogla dati.

«Vsakdo mora odločati sam zase», je rekla. «Jaz ne maram več dedca, vi pa — kakor veste in znate. Nismo vsi enaki. Če se vam zdi škoda denarja, potem se pobotajte.»

«Kaj pa hočem? V pokoj naj me porinejo in ona naj me iztoži, pa bom pravi berač. In tako sam sem.»

«Ženske se že dobe! Vsaj moški zmeraj tako trdite. Pa bi odrešili kako drugo, saj komaj čakajo. Gospod nadzornik, imenitna partija! Vsaka vam pride gospodinjit.»

«Ko pa nobeni več ne zaupam. Zato je vseeno, če stara pride nazaj. Še najbolj bo poceni.»

«Kaj pa spoštovanje, dobre navade?» ga je podražila.

«Kdo še kaj da na to!»

Minki kmalu ni bilo več treba urejati stričevega stanovanja. Saj je komaj še mogla kak dan pohiteti k njemu. Po tovarniškem delu je našla drugačno zaposlitev, kakor je pomivanje, ki človeka samo zmuči in mu ne da nobenega zadoščenja.

Strokovna organizacija jo je vzela v odbor.

To je pa že bilo nekaj več! Postavili so jo za zapisničarico, urejala je ducat časopisov, da so imeli člani kaj čitati, ko so prihajali na seje in sestanke. V svojem tovarniškem oddelku je pregovarjala tiste, ki še niso razumele potrebe delavske skupnosti, naj se vpišejo v organizacijo, na sejah in zborovanjih je pa poročala, česa delavke še nimajo, kako so plačane in kako se ravna z jimi.

Spoznala je svojo pomembnost.

Potrebovali so jo, in to ji je dajalo veljavo. Njeno življenje je imelo smisel tudi za druge, njena beseda se je upoštevala, vse njej sami v nemalo zadoščenje. To ji res še ni dajalo popolne sreče, bilo ji je pa neizmerno prav, da je našla sama v sebi, v svojem delu vir zadovoljnosti.

Vse preveč je visela na Joži in vse preveč trpela ob možu. Dolga leta so ji drugi krojili usodo, zdaj si jo je sama, vsaj toliko, kolikor si jo možje, ki hodijo v tovarno in se včasih zavedo, da brez njihovega dela zamre življenje.

V kovinski tvornici, kjer je delala, so res vložili zahteve za povišek plače, kakor je bil Tomaž napovedal. Hodil je na pogajanja z drugimi možmi, na zborovanjih je pa poročal, kaj pravijo gospodje. Sprva so bili kaj trdovratni, pa so jih le prisilili na umik, in vse je kazalo na uspeh. V organizaciji je bilo pa dela zato dvakrat, trikrat več. Minka je največkrat čisto pozabila nase.

Povsem pa ni mogla pozabiti na sebe in na svoje tihe želje.

Dostikrat je močno zahrepenela po Joži. Še zmeraj se ji je kaj oglasil in tu pa tam ji je napisal tudi daljše pismo. A bil je daleč. Ob njej je pa rasel otrok, mnogo upanja je stavila nanj, bil je res ves njen. Zanj je trpela, da nekoč doraste in morda le doživi drugačno življenje, kakor življenje današnjih ljudi. Preden pa bo njeno dekletce zrela žena, se prav gotovo povrne Joža. Če ga pa ne bo in se morda ustavi ob drugi ženski, še ni vse pokopano.

Samo potrpeti je treba. Minka pa to zna. Dolgo je prenašala zapostavljanja, zdaj se je dvignila na lastne noge. In če jo Joža ukani za lepo pričakovanje, se morda sreča s kom drugim, ki bo vreden njenega zaupanja. Trdo je življenje, skopo odmerja srečo, včasih so pa tudi za njo odprte roke.

Priprava o žalikženi in žagarju Marku

Večkrat mislim: ni prav, da je svet z današnjim truščem pregnal bog ve kam vsa ona skrivna bitja, ki so bila našemu človeku zvesta in dobra. Še ni predolgo od tiste dobe, ko so v naših krajih prihajale žalikžene v bližino človeških bivališč. Zlasti so bile dobre samotnim kmetijam. Pomnila je še moja mati, da so žalikžene bivale v Zijavki, v tisti veliki, široki in globoki zevi onkraj Grebena, ki vodi proti Belim vodam. Zgodaj pomladi so klicale kmetu Belovojšku ali gospodarju Podojstršku: «Oves sej, oves sej!» Gospodarja sta bila trdna in v zemljo zaverovana. Žalikžene sta zmerom ubogala. Sejala in sadila sta, kakor so one velele. Potem ni bilo čudno, da je bilo vsako leto na tej in na oni kmetiji toliko ovsa ali rži ali ječmena pa tudi boba, da so ga pozimi polne peharje delili siromakom, ki so prišli v to gorsko samoto prosit pomoči. Pravijo, da je zale žene pregnalo zvonjenje in prevelika radovednost ljudi.

Pa so bivale zale žene tudi drugod v naših lepih, odročnih krajih. Ene izmed njih — tiste, ki je bila po pripovedovanju moje matere najlepša, sem se spomnil oni dan, ko me je po daljših letih pot spet povedla skozi sotesko Penk. Soteska se vleče kakor grlo iz Šaleške doline ob Paki proti Savinjski dolini. Vse je še, kakor je bilo nekoč. Motna in kalna se vleče Paka po soteski, na vsako stran se visoko vzpenja hribovje, samotne domačije se kažejo po rebrih. Gostilna je ob cesti in mlin. In nekje ob oglu, kjer zavijeta cesta in potok na koleno strmega pobočja, stoje ruševine nekdanje žage. Tam je nekoč bival žagar Marko, ki ga je obiskovala zala žena s planine.

To se ve, žagar Marko je bil zastaven fant, takih je več pri nas. Od mladih nog je pomagal očetu, kakor pač povsod pomagajo žagarski otroci: pozimi je moral s sekuro razbijati led po strugi in po kolesju. Velike sklade lesa, ki so ga navozili kmetje, je pomagal očetu spravljati na žago. Po cele dni je zlagal deske in ponoči je moral paziti na žago, da je oče lahko v majhni čumnati kakšno uro pošteno dreto vlekkel. Pravega počitka nikoli ni bilo. Zato pa sta bila oče žagar in sin Marko priča premnogih čudnih reči, ki se ne razodenejo vsakomur, marveč jih opazijo le ljudje v taki tih in divji samoti. Kadar je zgodaj spomladi ali na jesen po nevihti prihrumela Paka in je butala ob jez, kakor da hoče kar v en mah vse pokončati, kar je bilo staremu žagarju in njegovemu sinu na skrbi, — da, ko se je Paka penila in se zaganjala z valovi, da razbije tisto bore žago s čumnato vred, takrat sta žagar in sin Marko stala na mostiču ob zapornici in sta se v dežju in vetru borila z valovi, da rešita, kar se rešiti da. Sin Marko je večkrat pogledal očeta, kako se ves uprè na mostiču ob bruno, kako mu nabreknejo žile na rokah in na obrazu in kako časih srdito zagode: «Ne boš me, vodnar, ne!...» Potem izdere zapornico, in divji potok šine dalje po strugi; žaga je rešena.

Vedel je povedati stari žagar, ko se je kri spet polegla po žilah in ko se je umirila tudi misel, vedel je povedati in je fantu bolj po tihem zaupal: «Vodnar mora domovati nekje tod blizu, vodnar je tisti, ki naganja hrumeči potok, kadar se tam gori nad Kozjakom ali Hudo luknjo utrga oblak.»

Neko pomladno noč sta oče in sin dolgo žagala. Mesec je sijal, da je bilo svetlo kakor v ranem poletnem

jutru in topel vetrič se je sprehajal po soteski. Pozno ponoči sta ustavila žago. Dovolj sta opravila. Ni pa se jima dalo spati; voda je bila posrebrena, in od nekod daleč s hriba je zvenelo žensko petje. Tiho se je glasila pesem v čarobno majsko noč. Marko je poslušal. Še nikoli ni slišal česa tako lepega. Srce je bilo polno prečudne naslade, prave blaženosti. Nekaj se je dramilo v njegovih prsih. Bolj ko je poslušal daljno petje, bolj ga je prevzemala ljubezen do onih skrivnih deklet, ki se oglašajo ponoči. Bilo mu je natanko osemnajst let. Ali bi stopil gledat? Oče je imel obraz ujet med obe dlani. Oče je razumel nemo vprašanje svojega sina in je rekel:

— Marka, to so zale žene. Hvala bogu, dobro bo leto, ko se tako lepo oglašajo.

— Zale žene?

Ko je še mati živela, je Marko časih ujel besedo o zalih ženah. Toda vedel je, da oče in mati varujeta pred njim skrivnost, da bi ga ne plašila, ko je bilo treba fantu večkrat po strmi samoti h kmetom in bajtarjem in pasti kozice po robidovju in grmičevju nad žago.

— Da, zale žene — je zdaj potrdil oče. — Drugod so jih pregnali, pri nas se še držijo. Ko sva se z rajnko vzela, so časih ponoči prišle pred žago, tamle s police je ena od njih vzela latvico mleka. Odnese so latvico, drugo noč so jo vrnile prazno, notri pa je bil cekin. In ko si ti prišel na svet, se spominjam, taka je bila noč kakor nocoj, takisto sem žago ustavil, da ležem na slamo — takrat sem videl zalo ženo, kako je prišla po hribu in semle čez cesto. Neslišno je odprla vrata v čumnato. Videl sem, kako je tja k postelji stopila in gledala tebe in mater tvojo. Mesec je sijal skozi okence v čumnato. Gledala je vaju, potem je neslišno odšla, kakor je bila prišla.

— In zdaj jih ni več blizu?

— Ne, Marka: preveč je menda voznikov po dolini. Tovorijo vino, tovorijo les, na sejme se vozijo, s sejmov se vračajo, vozniki pokajo z biči, vriskajo, preklinjajo, da bi jih šent! Kmet se podnevi zasedi pri bokalu ali se zadela na polju, pa se ponoči spomni, da je treba desak, in mi sredi noči privleče k žagi hlodov in jih razklada in se zraven priduša, kakor da sem mu kriv jaz, ne pa on sam, neroda! Tako je, vidiš, Marka, in to ni več prav. Zale žene imajo rade čedne in spodobne ljudi. Le ti meni verjemi: tiste ljudi, ki imajo srce na pravem kraju!

Pomolčala sta. Venomer je še sijala mesečina. Samo živo srebro se je penilo čez jez. Spet je zvenelo daljno petje, komaj slišno, v srce segajoče, da so se Marku širile prsi od neznanega hrepenenja. Z očetom sta legla v čumnati: oče na posteljo, sin se je razleknil po škopu slame na tleh. Zadremal je oče, zadovoljno je vlekkel dreto. Sin ni do jutra zatisnil očesa.

Potem je bilo še mnogo lepih pomladnih in poletnih večerov. In kadar je bila tišina najbolj rahla, je mladi Marka prisluhnil v noč in je poslušal petje s planine. Ničesar si ni bolj želel, kakor da bi nekoč videl žalikžene, oh, vsaj tisto, ki poje z najlepšim, najtanjšim glasom. Kako mora biti zala in dobra! Tega pa to leto ni učakal. Prišla je jesen, nahrumela je voda, kakor da se hoče nadvijati, ker je morala počivati v sušnem poletju. Tri dni in tri noči so nalivi polnili strugo, s pobočij so drveli hudourniki, Paka se je napela do robov in se razlila po

dolini. V tisti dolgi soteski, kjer mora kakor kača skozi precep, je besnela in podirala jezove in brvi.

Pozno v noč sta se borila žagar in sin Marka z valovi, dvigala sta zapornico in sta jo naposled tudi vzdignila. Toda srd razdivjanega potoka ni bil zdaj nič manjši. Vedno več je drlo vodovja skozi sotesko. Premočena sta bila do kože. Sin se je držal krepko, oče pa je proti jutru drgetal, oslabiljen in nahlajen. Na mostičku je stal, ki se je tresel kakor on. Zdajci je hlod, ki ga je igraje prinesla voda, treščil ob mostiček — in z mostičkom vred je v valovju izginil stari žagar. Sin ni bil priča njegove smrti, mudil se je na žagi. Ko je pogrešil očeta, ni bilo sledu več za njim. Marka je obletal bregove daleč ob strugi, od koder je le mogel, toda očeta ni bilo več.

Šele po dveh dneh in nočeh se je povodenj unesla. Daleč nekje spodaj na koncu Penka so našli starega žagarja med ločjem, vsega potolčenega in blatnega.

In zdaj je na žagi gospodaril sam Marka. Popraviti je moral škodo, ki jo je storila povodenj. Potem je še marljivo žagal do zime, nakar je časih lahko počival. Strupena zima je žago zakovala v led. Marko je sameval, toda ni se dolgočasil. Dekleta so hodila mimo, prihajala so na žago — takega fanta si je lahko vsaka poželega. In ta in ona se je rada pomudila v njegovi čumnati. Tam je bilo toplo, in mladi Marka je znal ljubiti, pravijo, da ne vsakteri tako.

— Hej, hoj, hej, hoj, vstani, vstani, Marka zaspani! — so ga tu in tam morali klicati vozniki in drvarji, ki so pripeljali pred žago polne sani lesa. Ali kadar se je naljubil, je Marka spet storil svoje. Popravil je jez, postavil nov most, zapornico je okreplil, podprl je žago, da bo kljuovala pomladnim navalom jezljivega potoka. Prišle so nove povodnji, toda žagar Marka si je vesele pel in je žagal noč in dan, tja v nagačivo in cvetočo pomlad. In spet je začela krasno sijati mesečina, čez jez in po tolmunu se je prelivalo samo tekoče srebro. Neko noč, ko je žaga pela svojo enakomerno, rezočo pesem, se je Marka zamislil v toplino in lepoto deklinških obrazov — in svojim očem ni mogel verjeti, da se je približala čez cesto prelepa mlada ženska. Take še ni videl, ne pri fari, ne na sejmu, ne na božji poti. Strmel je, obsedel je in molčal. Ne, strah ga ni bilo, le tega ni vedel, kaj naj stori, ko je zala deklina tiho stopala čez cesto, prišla na žago, si odprla vrata v čumnato in jih spet zaprla za seboj. Bila je videti zamišljena. Ne besede ni rekla. V naročju je držala cvetja, zlati razpletjeni lasje so ji padali globoko po hrbtu, rožnata je bila halja, ki je ogrinjala zapeljivi deklinški život. Ko bi je ne gledal živo pričujoče — si je žagar Marka mencal oči — bi menil, da je prikazen.

Zdajci se je zavedel, da mu je prišla žalikžena v goste. Še malo ni bilo strahu v njegovem srcu. Spet bo sreča na žagi doma, kakor je bila tiste čase, ki jih je pomnil oče. Le kako bi ji postregel? je razmišljal Marko. Pogumen je bil, to se ve, tako pogumen, da bi se bil lotil medveda ali volka, a kje da bi se bal stopiti gledat, kaj počne žalikžena v njegovi čumnati. Toda spodoben je bil in kar ni hotel pregnati zale gostje iz svojega malega hrama.

Ždel je nekaj časa na hlodih. Žaga je venomer pela v noč. Ko je bilo treba, je na novo naložil hlodov in je rezal dalje. Noč pa je bila tihotna, da nikjer nisi čul niti skovirja. A že se je nekje nad kuštravim vrhom bližnjega brega zasvetila jutrnjica. Slavec se je oglasil v leščevju nad potokom, — da, takrat so tudi še slavci prepevali tod. Po malem se je rodil nov pomladni dan.

Že se je Marka odločil, da stopi v čumnato, ko so se vrata odprla. Pokazala se je žalikžena, milo pogledala Marka v oči, skoraj nasmehnila se mu je, rekla pa ni besede in je spet nemo odšla čez cesto in izginila v hrib. Tako, zdaj jo je Marka videl iz oči v oči, na las takšno si je bil zamišljal po njenem srebrnem glasu. Srce se mu je stisnilo v sladki bolečini in glava je bila polna omotičnih sanj o ljubezni, kakršne dotlej še nikoli ni čutil.

*

In zdaj se je godilo tisto, o čemer so jeli ljudje daleč naokrog šepetati: žalikžena prihaja k mlademu žagarju v posteljo. Drvarji so vedeli povedati, kako je zaljubljena vanj. Vozniki so pri žganju v gostilnah klafali o žalikženi in njenem fantu. Nobeno dekle se ni več upalo mimo zaklete žage. Zaradi grdo grešnega Marka so se stare device križale, in sam gospod župnik so nekoč ugibali, ali bi ne kazalo Marka poklicati na besedo in potem z blagoslovljeno vodo pregnati blodne obiske na samotni žagi. Toda premislili so se gospod župnik in so tudi drugi ljudje jenjali naklapati in opravljati. Žagar Marka pa se je smehljaj, bil je svojih misli in redkih besed. Le on sam je bil varuh tiste skrivnosti, ki je ni bil deležen nihče drug, le on sam je vedel, da prihaja žalikžena v srebrnih nočeh na žago, si sama odpre vrata v čumnato in leže v skrbno pripravljeno posteljo. Potem zaspi do jutra — neumno, da bi jo kdo motil — nato spet brez besede odrine nazaj v planinski dom.

Ali neko noč se je zgodilo, da je Marka, utrujen od premnogih prebedenih ur in od napornega dela, po polnoči legel in se zaležal. Spal je, spal sladko, kakor že dolgo ne. Prav nič ni slišal, da so se odprla vrata. Lahko bi ga bil tat okradel ali razbojnik ubil, pa bi se ne bil zdrzil, tako trdo je hrčal zdravi Marka. Proti jutru pa se je na mah zganil. Ali ga je v snu obšla slutnja, da bo prišla žalikžena in ji bo treba odgrniti posteljo? Ko se je zdramil in pomel oči, je čutil v bližini hlad, da ga je oblila kurja polt. Obrnil se je na postelji — ob njem je ležala žalikžena. Zagledal se je v njeno lice. To je bila podoba nepopisne miline. Zlati lasje so padali s postelje do tal, roka je počivala ob životu, bela kakor mleko. Zdajci je žalikžena odprla oči in se nasmehnila Marku:

— Ne boj se! Bodi dober in pošten! Še bom prišla k tebi.

Mladi Marka je legel nazaj. Gledala sta se, kakor se gledajo srečni zaljubljeni, ki si pijejo ljubezen iz oči. Le tega ni mogel razumeti Marka, zakaj veje od te prelepe žene tako čuden hlad. Vprašal jo je, ali naj jo še kaj malega odene in ogrne, saj ima še v omari dobrih, toplih ponjav. Pa je odkimala in rekla:

— Jaz sem roža s planine!

Fanta je premagovala ljubezen. Objemal je žalikženo; ni se mu branila. Toda prav ničesar ni imel od njene ljubezni. Le njeno lepoto je užival, ta lepota pa je bila hladna kakor žlahten kamen, ki se blešči, siplje žarke, toplote pa ne daje. Žalikžena je malo govorila, gledala ga je s svojimi sinjimi očmi, poljubov mu ni vračala. In ko je posvetilo jutro, je vstala in brez besede odšla.

Marka je mnogo razmišljal o svoji prečudni ljubezni. Težila ga je. Čez dan ni bil pri delu nič kaj pravi, in ljudje so se ga ogibali, zvečer pa je bil neučakljiv. Kadar je legel, ni mogel zatisniti očesa, čakal je, kdaj se odpro vrata. Bolj ko je objemal žalikženo, bolj mu je bila hladna in tuja. In tudi ona je čutila, da se ohlaja njegova ljubezen in je nekatero noč izostala. Potem mu je nekoč rekla:

— Vem, kakšne misli snuješ. Ženo bi rad imel, kakršne

so druge. Le vzemi jo, jaz pa bom še dalje prihajala, kadar bo mene volja.

Zgodilo se je tako. Jesen je šla v deželo. Prišel je čas ženitovanja pred adventom. Ljudska govorica o Markovi ljubezni do žalikžene je pojenjala, in Marko je spet hodil k fari in v gostilno in se je šalil z dekleti in si izbral Mlinarjevo Marjeto iz Metlič. Brhka je bila in pogumna, kakor vse ženske iz mlina v Metličah. Ni se bala stopiti v zakon s človekom, ki je ljubil žalikženo, ni se bala prestopiti prag tiste samotne žage, o kateri se je vedelo že od nekdaj, da jo obiskujejo skrivnostna bitja, ki bivajo v gozdni in vodni samoti.

Vesela je bila poroka in lepo sta se ravnala Marka in Marjeta. Pomagala mu je pri delu, pripravna je bila in krepka, spet je noč in dan pela žaga. In ko je prišla nova pomlad, ko so minile povodnji in je bilo vode dovolj, noči pa so bile spet tople in svetle, je Marka marsikdaj legel šele proti jutru, da si odpočije uro ali dve. Marjeta je čutila otroka pod srcem, vendar je pozno ponoči vstajala, da je za tisti kratki počitek odrešila moža. In ko je nekega jutra sama ravnala žago, je ugledala žalikženo, ki je prišla s planine čez cesto, stopila na žago, tiho odprla vrata v čumnato in jih spet zaprla za seboj. Nobene hudobne misli ni bilo v Marjeti, še malo je ni zmagovala radovednost, da bi šla gledat, kaj hoče žalikžena pri njenem možu. Ali jo je spet obšla ljubezen, ali je prišla samo po slovo?

Še nekatero jutro je potem bilo tako. Žalikžena je prišla in je spet odšla. Kmalu po njenem odhodu je stopil Marka iz čumnate. Bil je še dremav, mel si je oči. Ni rekel on besed o žalikženi, pa je tudi Marjeta ni omenila. Ali jo je tajil? Ali v spanju ni čutil njenega obiska?

Pa se je neko jutro Marjeta le opogumila in stopila je kmalu za žalikženo v čumnato. Videla je, kako je odložila cvetje, ki ga je bila prinesla v naročju, tja na javorovo mizo, potem pristopila k postelji in legla k Marku. Sladko in globoko je spal, ni je čutil. Ležala je ob njem in se ni ganila. Ko je minila ura, dve, se je žalikžena dvignila, pobrala cvetje in spet odšla v hribe.

Minevalo je leto še dosti po sreči, nobenih velikih nadlog ni bilo nad žago, in Marjeta je pričakovala otroka. Še je vstajala ob zgodnjih jutrih, da je tudi mož lahko počival. Navadila se je obiskov žalikžene in rada bi ji bila postregla s čimer koli, toda vsiljiva ni hotela biti.

Nekoč je hotela biti prijazna z žalikženo — in že je storila napak.

Marjeta je stopila v čumnato, ko je žalikžena ravno zadremala ob njenem možu. Kako lepa je bila v spanju! Dve dolgi, gosto spleteni zlati kiti sta ji padali z roba postelje in se dotikali nečednih tal. Marjeta je pristopila, dvignila je obe kiti in jih položila žalikženi po životu. Tedaj se je žalikžena zdrznila v snu. Vstala je s postelje in je rekla:

— Zdaj me je človeška kača pičila, pa me ne bo nikoli več.

Marjeta se je izprva prestrašila teh besed, toda navsezadnje ji je bilo kar prav. Saj, kaj bi le vedno hodila žalikžena v žagarjevo posteljo!

Ali poslej ni bilo več sreče pri hiši. Spet so pritisnile povodnji in je bila marsikatera noč polna groze in borbe. Naposled se je zgodilo najhujše. Bilo je že tiste dni, kakor je danes: ne da bi kdo vedel, kaj se prav za prav godi, je prišel cesarski razglas, ki je klical može in fante na vojno. In je bil poklican pod zastavo tudi žagar Marka. Tisto jutro, preden je odšel, tisto jutro, ko se je poslavljal od Marjete, je stopila v čumnato žalikžena.

— Na vojsko greš, je rekla. Ná cvetje s planine, na srce ga položi, varovalo te bo smrti.

Položila je cvetje na mizo in odšla.

Marka je objel žalostno Marjeto, položil je cvetje s planine pod srajco in je odšel.

Minili so tedni, meseci. Tudi v samoto v Penku je prišel kakšen glas, da divja na tujem huda, huda vojna. Marjeta je objemala sinčka, govorila mu je, v kakšno veselje bo očetu, kadar se vrne iz vojne. Sinek se je smehljaj in je rasel, očeta pa ni učakal. Vrnili so se nekateri iz doline: pohabljeni, obsekanih udov, slepi in gluhi, kakršni se pač vračajo iz vsake vojne, nekda kakor danes. Žagarja Marka pa ni bilo. Marjeta je vedela: izgubil je tisto žlahtno cvetje z domače planine in trohni bog ve kje v tuji zemlji. Vrnila se je na svoj dom. Tam je še bilo kruha. Z novo jesenjo in pomladjo so prihrumele nove povodnji, žaga je razpadala, da kažejo danes le še nekateri ostanke, kje je prebival žagar Marka. Skozi sotesko hrope hlapon, drve avtomobili. Pri Svetem Antonu v Skornjem, visoko nad sotesko, se oglašča zvon. Vsega tega ni bilo tiste čase, ko se je godila naša povest. Danes pa je tako, kakor smo rekli, in s tem je naša pripoved pri kraju.

P. Strmšek:

Ko je umrla mlada Grilčka

~~~~~

Gospod župnik je prišel ravnokar domov. Ves je še zasopel in nekako zbeigan. Komaj se oddahne, že začne zopet jadikovati: «Taka nesreča, taka nesreča...» in begati po sobi iz kota v kot. Ne zmeni se, ko mu prinese kuharica postano kosilo, ki je čakalo gospoda ves popoldan na štedilniku. Kuharica bi bila celo rada zagodrnjala, pa si ni upala, ko je opazila, da je gospod župnik s svojimi mislimi nekje drugje, da je ves žalosten in da mu je najbrže vseno, kaj mu je postavila na mizo. Jedel tako ne bo...

Ker ga je kuharica radovedno ogledovala, ji je moral gospod župnik zapupati svojo žalost, kajti sicer bi kuha-

rica ne mogla strpeti od same radovednosti. Saj ga je hotela že sama vprašati, pa si ni prav upala z besedo na dan. In spet je župnik zastokal: «Taka nesreča, taka nesreča...» in začel sam pripovedovati kuharici, da je šel mlado Grilčko previdet. Troje otrok imajo, pa malo zemlje, tako da včasih še za sol ni... In seveda ni bilo za zdravnika. Tako se je končala njena bolezen s smrtjo. Pa je bila Grilčka tako lepa, mlada in pridna... Ubogi mož, ves je obupan... Kaj bi ne, saj bo žalostna tudi vsa župnija, ko zve za nesrečo...

V zvoniku je zazvonilo... Čudno, turbno je zvonil mirtvaški zvon. Ljudje so postajali, ugibali, pomilovali, ko so zvedeli, da se je ločila mlada Grilčka od tega sveta. Nekaj besed o njeni pridnosti, nekoliko usmiljenih

za zapuščenega moža in vzdih, naj Bog da mir njeni duši... in pomoč njenim otrokom.

V vasi pa je bil prav tistega dne mlad študent pri svojih sorodnikih na obisku. Prišel je iz mesta in se je radovedno oziral po vsem, kar mu je bilo na kmetih novega. Ko je zazvonilo v stolpu, je tudi hitel tja in pomagal zvoniti, kar so mu dale moči... Potil se je od napora, lica pa so mu žarela. Saj je smel celo zvoniti; tega bi si v mestu ne mogel niti želeti. Tu pa je lahko vlekel za zvon, kolikor je hotel... Vso noč je nemirno prespal, samo da bi zjutraj zopet ne zamudil zvonjenja. In potem je zvonil ves dan, kadar mu je cerkvenik dovolil... Zvonjenje mu je ostalo kot najlepši spomin na njegov obisk pri sorodnikih v tistem letu...
St.

Miklavžev večer

Zrak je bil svež, čist in mrzel. Sneg je škripal pod nogami. Zvezde so se zdele na mrzlem nebu drobne, ledene, svetle.

Po ulicah so hiteli ljudje z neko veselo naglico. Oblečeni v tople suknje in kožuhe, so se ustavljali pred izložnimi okni, ki so bila vsa rdeča. Tu in tam so vstopili in se vračali s paketom v rokah.

Otroci so premrzli kričali po ulicah in prodajali dolge šibe, ovite s tankim barvastim papirjem:

«Šibe... Šibe...»

Izložbe so bile polne parkljev. V rdečih ali črnih ozkih hlačah so kazali dolge jezike gledalcem. Miklavži z dolgo belo brado so resno in opominjevalno gledali na mimo idoče.

Izložbe so vplivale tudi na ljudi na ulicah. Miklavžev večer je danes... Treba bo najti kako darilo. To je večer nemirnega pričakovanja otrok... pa tudi odraslih. Saj nosi Miklavž tudi odraslim, ne samo otrokom.

Pri brezposelnem ključavničarju Cvirnu mali Pepček že ves dan sprašuje:

«Kaj mi bo prinesel Miklavž, mama?»

«Kaj je danes Miklavž?» se je delala mama nevedno in v sruu jo je bolelo.

«Je... Sosedova Francka je rekla. K njim bo prišel.»

«Tako...» je rekla mati; hudo ji je bilo, da mora letos tako odgovarjati.

«Kaj nisi vedela?» vpraša Pepček.

«Nisem, ne... Ker najbrž k nam ne bo hotel priti.»

«Zakaj ne? Ali nismo pridni?»

«O, ti si priden, Pepček», ga je objela mati, da skrije solze.

«Pa ti tudi», je rekel. «Pa ata tudi. Saj molimo vsak dan.»

«Potem bo pa prišel», je rekla mati, ker ni vedela, kako naj odgovori zvedavemu otroku.

Pepček se je pomiril. Igral se je spet z revnimi igračkami, z žogo iz cunj in z zajčkom ter zopet začel:

«Sosedova Francka mi je pravila, da bo orehov prinesel. Veš, mama? Orehov in jabolok. Pa punčko. Rekla je, punčko...»

Nato je nekako prezirljivo dejal:

«Jaz pa ne maram punčke. Konja bi rad, konjička. Pa orehov tudi in jabolok.»

«Molili bomo, ko se vrne ata, pa bo Miklavž prišel.»

Pepček molči in se igra.

«Kje pa je danes ata, da ga ni tako dolgo?» je vprašal.

«Kruhka je šel iskat, kruhka.»

«Kruhka?» je vprašal Pepček in nekako ni mogel verjeti. Pa se spomni nečesa in reče:

«Aha... takšnega, kakor smo ga takrat, saj veš, enkrat jedli... tako dolgo...»

Stegnil je roko, da bi pokazal, kako dolgo, ker ni vedel, kako bi se drugače izrazil.

«Da, da», je rekla mati in se obrnila, da bi dete ne videlo, kako težko zadržuje jok. Saj dete ni vedelo, da je doma komaj še za črni kruh, in to samo za njega, Pepčeta. Ona in mož pa ga ne jesta, že dolgo ga ne jesta, samo da bi Pepček ne videl, da tudi črnega ni več. Predrag je za nju črni kruh. Saj je že do malega vse razprodano in zastavljeno, kar sta prihranila in nakupila v časih, ko je imel mož še delo. Sedaj pa je že šest mesecev brez posla. Nezabeljen krompir in repo jedo vsak dan enkrat. In pa suh fižol, mrzel, tak, da ga vzame človek v perišče in zoblje kakor jagode poleti.

Otrok pa je brbral vsemogoče, misleč z veseljem na tisti davni čas, ko je bil h kavi bel kruh, ob praznikih pa potica.

Ah, potica...

Pepček se je spomnil, kako mu je mati rezala potico.

Kako je bila dobra!

«Ali nosi Miklavž tudi potice?»

«Tudi», je odgovorila mati.

«Pa bo meni prinesel?»

«Le priden bodi, pa bo prinesel.»

Pepček je bil vesel.

«Pa veliko naj prinese. Tako veliko, glej!»

Razprostrl je roke, kolikor je mogel, da bi pokazal, kako veliko potico si želi.

«Tako veliko... Potem bom pa jedel. Ali veš, kako bom jedel? ... Tako: ham, ham, ham...»

Pepček je napel usteca, kakor da jih ima polna potic, in delal, kakor da je.

«Am... am... am...»

Mati se ni mogla premagovati. Zbežala je v sobo, se vrgla na posteljo in pridušeno ihtela:

«Moj Bog, moj Bog...»

Gledala je po sobi.

«Kaj naj še prodamo?! Zima je, kurjave ni. Niti krompirja nimam več. In dete... Ali naj že zdaj, v teh letih, okuša vse gorje življenja siromakov?»

Utihnila je, potem pa spet začela:

«Otrok pomni Miklavža. Lani mu je prinesel darove in predlanskim. Takrat je bil mož v službi. Pepčku so štiri leta... Kako bi ne pomnil Miklavža? Sliši, da drugi otroci dobe orehov in jabolok in povrh še igračke... On pa, revček, ne dobi ničesar. Od kod?... Miklavž nosi samo tistim, ki mu naroče. Tistim, ki imajo denar.»

Otrla je solze in šla nazaj v kuhinjo.

Pepček jo pogleda.

«Ali si šla po Miklavža?»

Mati ni mogla odgovoriti.

Toda Pepček ni dal miru:

«Si šla? Po Miklavža si šla?»

«Da», je rekla naposled. «Pa ga nisem mogla nikjer najti.»

«Nisi mogla», je ponovil Pepček in nekaj časa molčal. Nato pa je rekel:

«K sosedovim bi bila pogledala. Tam bi ga bila nemara našla.»

Mati je skušala otroka odvrniti, da bi ne mislil na Miklavža.

«Ne vem, ali letos sploh hodi», je rekla.

«Zakaj bi ne hodil?»

«O, le poglej! Toliko je snega, tak mrzaz je. Vidiš, kako so zamrzla okna? Kam bi mogel v tem mrzazu in snegu.»

Pepček je pogledal na okna. Videlo se mu je, da nekaj premišljuje.

«K sosedovim pa bo prišel. Tam okna niso zamrzla.»

«Tudi k sosedovim ne bo mogel.»

Toda Pepček je rekel kratko:

«O pač... K sosedovim bo prišel... Francka je rekla. Orehov in jabolok ji bo prinesel pa punčko...»

Zunaj so se oglasili koraki. Slišalo se je, kako je nekdo stresal sneg s čevljev.

Trudno je stopil brezposelni Cvirn v kuhinjo. Žena ga je pogledala in je že vedela, da je bilo spet vse zaman. Miklavža res ne bo k njim.

Pepček se je oklenil očeta in brbral:

«Ata... ata... Kje si bil tako dolgo?»

Žena je zmajala z glavo:

«Nič.»

Mož je onemoglo povetil roke.

«Preveč nas je... preveč...»

Nato se je sklonil k sinčku in ga vzel v naročje:

«Revček ti moj», je dejal z drhtečim glasom.

«Ali si srečal Miklavža, ata?»

«Nisem ga. Najbrž ne hodi, ker je toliko snega.»

«Pa je sosedova Francka rekla!»

«Gotovo se je zmotila. Saj je tudi majhna.»

Pepček je premišljeval. Kaj je to? Miklavža ni. Snega je preveč.

Pa je vprašal:

«Ali Miklavž težko hodi?»

«Težko. Star je že in težke noge ima.»

Ob cerkvenem zidu

«Pa zato ne more po debelem snegu?»
 «Da. Obtičal bi v njem in zmrznil.»
 Mati je postavila neolupljenega krompirja na mizo.
 «Tole imamo danes.»
 «Le jejta! Jaz nisem lačen.»
 Žena se je oklenila moža.
 «Dragi...» je rekla. Topla nežnost je bila v glasu. «Ti si nam vse. Zato moraš jesti. Ves dan si hodil po mrazu. Glej, dovolj nam bo vsem trem. In če se že mora kdo vzdržati, sem to jaz. Jaz sem vsaj še na toplem.»
 «Ne pozabi, da si Pepčkova mati.»
 «Ne pozabi, da si ti njegov oče in naš rednik.»
 Žena se ga je oklenila še bolj.
 «Da se ne bo shladilo! Vroč je, okusen.»
 Oče je postavil sinčka na tla in rekel:
 «Potem pa molimo!»
 Pepček je sklenil drobne ročice in zrl v očeta. Oče se je pokrižal in molil:

«Oče naš, kateri si v nebesih...»
 Pepček je gledal očeta. Misli so mu uhajale k Miklavžu. Ali res ne more priti letos, ko je toliko snega?»
 «Daj nam danes naš vsakdanji kruh», je molil oče.
 Pepček se je zdrznil. Stegnil je roke k očetu in zaklical:
 «Pa potice... tudi potice...»
 Očetov glas je trepetal in se dušil v grlu.
 «O...o...odpu...usti na...nam...»
 Ni mogel dalje. V grlu ga je stisnilo. Premagoval se je in se silil, da bi izgovoril besedo molitve, toda slišalo se je le zamolklo jecanje, sprva pridušeno. Nato pa se je streslo njegovo moško telo in zajokal je glasno, obupno...

Tam na ulici pa so se zapirala bogata izložna okna, polna vseh dobrot. V velikih dvoranah, razkošno okrašenih v čast sv. Miklavžu, so gorele neštete svetilke, da je bilo kakor podnevi. In Miklavž je tam delil bogata darila bogatim otrokom...

GIOTTO IN BERAČ

Dan je nagibal svojo trudno glavo kakor veneča cvetlica. Modrina neba je bledela in kakor dih nežna rdeča barva se je zlivala v mešalno skodelo večera, na čigar visokem čelu se je zasvetila prva zvezda.

Giotto di Bondone, florentinski mojster, je vzdihnil in odložil čopič ter stopil korak nazaj, da bi si ogledal svoje delo. Slikarju so zaplamtele oči in njegova žila jeze je nabrekli.

«Corpo di Bacco! Ni mi uspelo!» je renčal in brcnil v slikarsko stojalo. Vrženo iz ravnotežja, se je opotekalo stojalo z veliko sliko kakor pijanec, potem pa telebnilo na tla. Giotto se je lokavo zasmel.

«Prav je tako! Kar je slabo, mora pasti!» je siknil in ježno stopil k velikemu lesenemu križu, na katerem je bila privezana lesena lutka z gibljivimi udi. To je bil njegov model. Ni se hotel toliko potruditi, da bi jo odvezal. Jezno jo je strgal s križa, vrgel k prevrnjenemu stojalu in srdito brcnil nekaj lončkov z barvo vanjo. Ko se je slednjič izdivjal, je zadovoljno gledal opustošenje.

Jeza se mu je razkadila in obraz se mu je izjasnil.

«Jutri!» je mislil. «Jutri se mi mora posrečiti!»

Z baretom, globoko potisnjenim na čelo, je šel po stopnicah in ven iz hiše. Kakor vsak večer, kadar je bil nezadovoljen s samim seboj in s svojim delom, jo je urnih korakov mahnil v krčmo. Krčmar ga je poznal prav dobro. Ne da bi ga bil vprašal, kaj želi, mu je postavil bokal vina na mizo.

Giotto je bil vase pogreznjen in drugih gostov še pogledal ni. Zgrabil je bokal in pil v dolgih požirkih.

«Vir pozabljenja!» je rekel vinu.

Pri drugem bokalu se je prebudil umetnik v njem. Ogel v njegovi roki je drsel po mizni plošči in risal figure. Skremžena spaka se mu je režala v obraz: bilo je obličje levega razbojnika, ki se je še v smrti rogalo.

On pa je hotel napraviti sliko umirajočega Sinu človekovega!

«Vina!» je zakričal in udaril z bokalom na mizo. Brž je priracal krčmar in spet nalil posodo razkačenemu gostu.

Giotto je z rokavom izbrisal risbo, pil in znova prijel ogel. Toda tudi drugi poskus ni uspel. Hudičevska maska, poživljena zloba v obrazu je buljila vanj. Grdo je zaklel, zalučal ogel v steno, vrgel novc na mizo in odšel, ne da bi bil pozdravil.

Sveži nočni zrak mu je ohladil razpaljeno čelo in ga iztreznil. Njegove oči so verno iskale zvezde.

«Usmilite se!» je ihtel. «Usmilite se, vi nebeščani!»

Njegov težki korak je samotno odmeval po tihih ulicah. S povešeno glavo in z naprej molečo spodnjo ustnico jo je ubiral domov.

«Corpo di Bacco!» se je hipoma zdrzil. «Kdo je tukaj?»

Med vrati je nekdo v temi zastokal. Z velikim trudom se je vzdignila postava kakor težka senca. Z opotekavim korakom se mu je približala in se ga proseče oklenila.

«Bodite usmiljeni, gospod! Ubog sem in moje noge so bolne. Imejte usmiljenje z menoj in me sprejmite, za Kriščevo voljo — — —», je jecljal berač.

Giottovi pogledi so se kar vsesavali v beračeve poteze na obrazu, ki je bil razrit od bolesti in skrbi.

«Kdo si?» je vprašal.

Berač je povedal svoje ime: «Taddeo Pierino.»

«Pojdi z menoj!» je dejal Giotto, ko je malo pomislil. Odprl je vrata in šel naprej. Ko je prišel v svojo delavnico, je prižgal svetilko in rekel gostu, naj sede.

«Sedi in jej!» je ukazal ter mu porinil ostanke večerje. Medtem ko se je Taddeo Pierino hlastno vrgel na jed, je imel Giotto dovolj časa, da je natančneje opazoval njegove poteze na obrazu. Beda in pomanjkanje sta spačila beraču blede, vpadli obraz. Izraz moža je bil tako bolesten in izmučen, da je bil slikar zadovoljen. Sklep je bil storjen.

«Ali hočeš zaslužiti cekin?» je vprašal, ko je nekoliko pomislil.

Berač ga je debelo gledal in potem brž pokimal. Cekin — to mu je bilo celo premoženje.

«Povejte, kaj zahtevate!» je zaklical, hripav od razburjenja.

«Za model mi boš — tamle na križu!» mu je odgovoril mojster.

Ko je Giotto svojo delavnico za silo uredil in spet postavil stojalo, je ukazal Pierinu, naj sleče svoje cape.

Ponižno je berač storil, kar mu je ukazal. Kmalu je visel na križu, z nogami oprt na stolček. Toda že po kratkem času so mu mišice popustile. Telo se mu je izmučeno nagnilo naprej in vezi so se mu zarezale v meso. Ampak iz strahu, da bi ne izgubil obljubljene nagrade, si ni upal pokazati svoje slabosti.

Giotto je bil zatopljen v svoje delo, mrzlični stvarilni nagon ga je prevzemal, ni se zavedal muk svojega modela. Ko pa so postale poteze mučenika zmeraj bolj krčevite in spačene, je osupnil in bistreje pogledal.

«Bodi miren!» je zagodrnjal.

Osorni glas je berača prestrašil. Da bi vidno razkačenega mojstra pomiril, se je nasmehnil in čudno zarezal. Ta spačenost je Giotta na novo izpodbudila. Oči so mu zagorele in žila jeze je nabrekli.

«Jaz ti bom že pokazal, kaj se pravi resen biti!» je siknil in stopil z bodalom k revežu, ki se ni mogel braniti.

Taddeju Pierinu so od strahu stopile oči iz jamic. Divje se je vzpel in nekaj nerazumljivega zakričal.

«Mirno — ali pa — — —!» je puhel Giotto in meril z bodalom na srce križanega. Toda njegova groznja je povzročila prav nasprotno. Berač, ki je od bolečin in strahu malone zblaznel, je strašno kričal na pomoč. Giottu se je spačil obraz, šklefetal je z zobmi. Brez zavesti je divje in ježno zabodel. Iz srčne rane križanega je brizgnila kri in oškropila Giottovo roko. Strašno dejanje ga je prestrašilo, zavedel se je šele zdaj, se opotekel nazaj in buljil v strahu in grozi v žrtev svoje jeze, ki je trzala v bolečinah, hropela in umirala.

«Moj Bog! Kako si mogel to dopustiti!» je obupno stokal in si z dlanmi zakrival obraz. Dolgo se ni mogel pomiriti. Naposled se je vzravnaval in neboječe zrl v bolestno spačeni obraz svoje žrtve.

«Ne sme zaman umreti!» je mrmral. Bled kakor smrt, vendar pa z mirno roko, je pobral čopič in paleto ter stopil k stojalu. Zdaj pa zdaj se je ozrl na grozni model. Delal je mrzlično, dokler ni dokončal slike.

Že davno je ugasnila zakajena svetilka. Danilo se je, ko je mojster odložil čopič in zadovoljno ogledoval svoje delo.

«Dovršeno je!» je zašepetal ves ginjen. Potem mu je ušel pogled k mrtvecu. Nagubančilo se mu je čelo in zmračil obraz. Vest ga je pekla, hud boj je divjal v njem.

«Bog mi pomagaj! On ve, da ga nisem hotel usmrtiti!» je stokal. Slednjič se je opogumil, stopil k truplu in ga zagrnil s platnom. Potem je pograbil svoj baret in odšel z doma.

Komaj pol ure pozneje se je mojster vrnil v spremstvu duhovnika.

«Kako vam ugaja to delo, Don Vincenzo?» je vprašal.

«Krasna slika, zares! Še nikoli nisem videl slike, ki bi človeka tako ganila. Ta lepota barv in življenjsko verna podoba! To je čudovito delo!» je navdušeno hvalil Don Vincenzo.

Giotto je kimal.

«Vi ste veščak!» se mu je dobrikal. «Ampak čujte! Sklenil sem, pokloniti to lepo sliko za oltar v cerkvi San Marco, ako — — —»

«Govorite! Ako?» je poizvedoval Don Vincenzo in se tresel od nestrpnosti, da bi čul mojstrov pogoj.

Ne da bi bil izpremenil obraz, je Giotto potegnil platno z mrtvega berača. Ko je Don Vincenzo zagledal križano truplo, je odskočil in zavpil: «Morilec!»

Kakor da je strela udarila vanj, je Giotto omahnil in obraz mu je bil bel ko kreda. Oči so mu zažarele. Gospodo-

valno je pokazal na vrata. «Idite!» je ukazal. «Idite in javite senatu, kaj sem vam odkril!»

Don Vincenzo je zapustil delavnico, kakor da jo preklinja. Giotto je globoko zamišljen stopil k slikarskemu stolu. Zatopljen v svoje delo, se ni menil za čas, in šele trdi koraki stražnikov, ki so bili poslani, da ga aretirajo, so ga prebudili iz premišljevanja. Preplašen je poskočil, zgrabil čopič in uničil pred očmi stražnikov neprecenljivo delo.

Še tisti dan je stal Giotto, obdolžen zavratnega umora, pred sodiščem.

«Storil sem, kar sem storil, in sem pripravljen, pokoriti se za svoje dejanje!» je odgovoril z jasnim glasom na vprašanje sodnika, ali se čuti krivega. Nato je obširno opisoval, kako se je zaman trudil, da bi naslikal podobo umirajočega Sinu človekovega, dokler mu ni naključje privedlo berača.

«Zdelo se mi je, da mi ga pošilja Bog», je zaklical mojster s povzdignjenim glasom. «In jaz nisem imel namena, da bi ga ranil. Ko pa se mi je drzno zasmeljal v oči, me je premagala jeza in nisem mogel več obvladati svojih čutov. Zabodel sem mu bodalo v prsi.»

Medtem ko je zapisnikar beležil Giottovo izpoved, je sodnik zrl v mojstrov obraz. Zadnje vprašanje se mu je vsililo.

«Ali nam morete tudi pojasniti, kaj vas je napotilo, da ste uničili svoje umetniško delo?» je hotel vedeti.

Giotto je stresel z glavo.

«Ne!» je dejal. «Sam ne vem, kaj me je naganjalo. Bil sem z uma — — —»

«Zasliševanje je končano!» je razglasil sodnik, vstal ter odšel s prisledniki na posvetovanje. Dolgo je trajalo, preden se je sodišče vrnilo na svoje sedeže. Slednjič je izrekel sodnik v imenu republike milo sodbo:

«Ker je mojster priznal uboj, je bil spoznan za krivega. Mojstru se nalaga, da uničeno sliko v osmih dneh na novo ustvari in jo v spravo pokloni cerkvi San Marco. Ako bi mu to ne uspelo ali če bi se branil, prevzeti malo pokoro, je po postavi in pravici zaigral svoje življenje in ga čaka smrt z mečem — — —»

Giotto se je izjasnil obraz. Ginjeno se je zahvalil za prizanesljivo sodbo.

Isti dan, ko so pokopavali zemeljske ostanke Taddeja Pierina, so slavnostno odkrili Giottovo neprekosljivo umetnino v cerkvi San Marco v Florenci, ki jo še dandanes krasi. To je bilo leta 1739.

Lov za srečo

L. M. Škerjanc

Razgovor s skladateljem o njegovem delu, o naši sodobni glasbi in o Glasbeni akademiji.

L. M. Škerjanc in Robert Soërens v Parizu

Pričela se je operna in koncertna sezona. Ustanavlja se Glasbena akademija v Ljubljani. Tehnih vzrokov dovolj, da želim govoriti z enim izmed mož, ki so najživeje sredi našega glasbenega življenja. Iščem skladatelja Lucijana Marijo Škerjanca. Ni ga težko najti. Mnogokrat ga srečam na ulici. Naglih korakov hiti precej visoka postava. Obraz, ki bi ga lahko izdajal tudi za južnega Francoza, je vedno pripravljen k posmehu ob kaki bistri opazki. Na glavi baskovska čepica. Pogostokrat pa kuštravi črni lasje plapolajo z umetnikom vred po ulici. Ali včasih postoji umetnik, čigar natura izdaja veliko svobodnost duha, inteligence in fantazije, pri daljšem pomenku na ulici. Pogovor je lahko fragmentaren, drobljen na sto reči, je pa vselej informativen, odkrit in naglo segajoč izven ljubljanskih pregraj naokrog po velikem svetu. Anton Lajovic nam je pred dvajsetimi leti v razgovoru z Izidorjem Cankarjem napovedal Škerjanca kot največjo nado slovenske glasbe. Kako izpolnjuje Škerjanc mojstrovo napoved — to kar mirno prepustimo njemu samemu. Čas pa je, da nam v svobodnem pomenku izpregovori kot skladatelj, pisatelj, dirigent in pionir jugoslovanske glasbe v Parizu.

Škerjančev rojstni dan je kraljevski: namreč 17. december. In rojstno leto je bilo najvažnejše v tem stoletju: 1900. Ko je dovršil srednjo šolo v Ljubljani, je šel na konservatorij v Prago, nato na Dunaj k Marxu in Trostu, v Pariz pa študirat kompozicijo pri Vincentu d'Indyju. Dirigiranja

se je učil pri dr. Feliksu Weingartnerju v Baslu. Diplomiran je bil na Schola cantorum v Parizu — slavni glasbeni šoli, ki sta jo sredi preteklega stoletja ustanovila skladatelja César Franck in Charles Bordes — z disertacijo o slovenskem skladatelju Juriju Mihevcu, ki se je rodil 1805 v Ljubljani in je umrl 1882 v Parizu ter tvori nekakšno prvo vez med slovensko in francosko glasbo. Kot pianist je prvič nastopil v Ljubljani 1918. Leta 1924. je bil postavljen za profesorja na državnem konservatoriju v Ljubljani za kompozicijo, dirigiranje, klavir in teoretične predmete. Leto pozneje je postal dirigent Orkestralnega društva Glasbene Matice ljubljanske. Dirigiral je simfonična in komorna dela v Ljubljani in skoraj v vseh večjih slovenskih krajih. S tem je širil smisel za orkestralno glasbo med najširšim občinstvom. Dve leti je redno prirejal v zvezi z upravo Narodnega gledališča simfonične koncerte v Ljubljani. Kot pianist in predavatelj je nastopal v radiu v Ljubljani, Zagrebu, v Beogradu, na ljudskih univerzah v Ljubljani, Celju, Mariboru in Ptujju. Vsega je doslej opravil trideset predavanj o francoski in še nekatera o jugoslovanski glasbi ter posebna predavanja o glasbenih oblikah, o instrumentaciji, o uvodu v glasbo.

Laiku je težko slediti in poznati dela sodobnih naših skladateljev. Zato vprašam Škerjanca, kaj vse nam je doslej napisal.

— Prvo mojo simfonijo je dirigiral 1932 Vaclav Talich v Ljubljani, drugo je lani v Parizu krstil dirigent Rhené-Baton. Preludij, Aria in Finale za godalni orkester — skladba, ki je bila nagrajena s prvo nagrado ljubljanske Filharmonične družbe 1933 — je bila prvič izvajana isto leto v Zagrebu, dirigiral je rektor Fran Lhotka. Izmed dveh uvertur je bila lirično izvajana prvič v Zagrebu 1935 pod dirigentom Krešimirom Baranovičem, slavnostno uverturo pa je 1932 v Ljubljani prvič dirigiral direktor opere Mirko Polič ob festivalu Glasbene Matice, ko je bila uvertura nagrajena s prvo nagrado. Suita v starem slogu za godalni kvartet in godalni orkester iz leta 1935. je bila prvič izvajana v Zagrebu ob desetletnici Zagrebškega kvarteta. Scenična glasba h komediji «Žlahtni meščan» je bila izvajana v seziji 1922/23 v Ljubljani pri sedemnajstih predstavah. Napisal sem scenično glasbo k Lahovi otroški igri «Pepeluh», ki se je izvajal v Ljubljani 1927, naslednje leto pa scenično glasbo k heroični komediji «Cyrano de Bergerac». Scenična glasba k otroški igri «Čarovna palica» Janeza Rožencveta iz leta 1933. še ni bila izvajana. Vse te scenične glasbe so tudi kot suite za veliki ali mali orkester. Koncert za orkester je češka Filharmonija izvajala prvič 1925 v Pragi pod dirigentom Nikom Štrifofom. Plesni motiv za godalni orkester je bil igran lani v ljubljanski operi kot baletna točka. Godalni orkester «V onom črnem lese...», ciaccona na narodno pesem, in «Preludij in fuga» na Hajdrihovo «Jadransko morje» se često izvajata v Ljubljani. In naposled me javnost najbolj pozna po kantati «Zedinjenje», napisani na besedilo Alojza Gradnika, ki je bila izvajana lani 7. novembra in smo potem bili napadeni dr. Gradnik, Glasbena Matica in jaz kot nekakšni narodni izdajalci. Letos bodo kantato «Zedinjenje» dali 1. decembra v Beogradu in Pančevu, kjer nastopijo solisti, zbor Glasbene Matice ljubljanske in orkester beograjske Filharmonije. Druga kantata

je Prešernov «Sonetni venec» za dva solista (tenor in bas), tercet solistov (tenor, bariton, bas), moški zbor in veliki orkester. Prva jo je izvajala Glasbena Matica v lanski seziji. Obe kantati sta celovečerni. «Sonetni venec» je pravkar v študiju, in upam, da bo deležen večje milosti kakor «Zedinjenje». Toda ob stran politiko! «Zedinjenje» je napisano za sopran, alt, tenor in basovski solo, za mešani zbor in orkester, «Sonetni venec» pa le za moške glasove in za orkester v smislu besedila. Komponiranih je vseh petnajst sonetov, tudi akrostihon je muzikalno izražen. — Izmed nadaljnjih skladb bi omenil predvsem komorno glasbo, tako štiri godalne kvartete, ki so jih izvajali v Ljubljani in drugod Zikovci, praški, draždanski in zagrebški kvartet. Zlasti Zikovci so kvartete ponesli daleč na tuje: po Češkem in Nemškem, v Pariz, Španijo in celo v Islandijo. Moj trio za violino, violo in klavir je bil letos februarja izvajal v pariškem radiu, trio za klavir, violino in violončelo pa v Parizu, Bratislavi, Pragi in drugod. Napisal sem še nekaj nad petdeset samospevov za glas in klavir, odnosno za glas in orkester, in nekaj zborov.

— In Vaše literarno delo?

— Biografija «Emil Adamič», ki je izšla predlanskim, je prvo slovensko delo te vrste. Lajovčeva čitanka je lani izdala Glasbena Matica. V rokopisu imam življenjepisa pianista in skladatelja Jurija Mihevcia in življenjepisa skladatelja dr. Gregorja Kreka. Koncertni poročevalec pri «Jutru» sem od 1919 dalje. V «Ljubljanski Zvon» in «Sodobnost» prispevam članke in eseje o glasbi. Treba je bilo napisati nekaj priročnih glasbenih knjig: Nauk o instrumentih, Nauk o harmoniji, Nauk o kontrapunktu; uvedene so na državnem konservatoriju v Ljubljani. V tujini sem sotrudnik «Revue de Musicologie» in član Société de Musicologie v Parizu.

— Dobro, in kakšni so Vaši stiki s Parizom in vaša gostovanja?

— Iz študijskih let sem navezan na Pariz. Moja naloga je propagandno delo za spoznavanje francoske glasbe pri nas in naše v Franciji. Bil sem povabljen, da predstavim jugoslovansko klavirsko glasbo v Parizu in sem imel letos naslednje nastope: 2. januarja v Radiu Paris večer jugoslovanske klavirske glasbe. 27. januarja v pariškem radiu PTT, Marseille in Grenoble organizacija večera jugoslovanske simfonične glasbe. 12. februarja sem prednašal v American Student's & Artist's Centru jugoslovanske klavirske skladbe, a 15. februarja v Radiu—37 pristne lastne skladbe v komorni glasbi s sodelovanjem francoskih umetnikov violinista Brunshviga in čelista Huvelina. Za 9. februarja sem bil obenem organiziral koncert slovenske glasbe v Lizboni na Portugalskem. Poleti so potem sledili naslednji moji koncerti: 6. julija koncert jugoslovanske klavirske glasbe v Radiu Paris, 13. junija v Radiu Lion PTT, 15. junija v Radiu Marseille PTT in 20. julija v italijanskem radiu. Isti koncerti so se ponovili v vseh treh naših oddajnih postajah.

— Kaj mi morete povedati o glasbenem življenju v Parizu?

— Predvsem to, da je naša glasba tam popolnoma neznanca. Pionirsko delo je treba vršiti brez podpore in brez pravega razumevanja naših oblastev v Parizu. Zavidljivo bolje se godi Rumunom, še poprej pa so imeli mnogo propagandnih koncertov Čehi. Tudi Italijani se gibljejo, le za Nemce je bil že pred sedanjo vojno trg skoraj zaprt in koncertne dvorane tudi. Zanimanje za našo glasbo bi bilo izdatno, ako bi bila propaganda količkaj organizirana. Od naših glasbenikov študira sedaj le Zagrebčan Brkanović na Scholae cantorum pri skladatelju Lefébvre-u. Velik uspeh je imel dirigent Matačić v Operi comique in

na koncertih. Zadnji čas sta se trudila Office universitaire yougoslave in njegov ravnatelj dr. Milan Marković za uvedbo stalne izmene umetnikov. Sedanja vojna je gotovo preprečila načrte, ki so predvidevali za to sezijo bogato izmenjavo del in dirigentov. Sem v prijateljskih stikih z nekaterimi pomembnimi glasbeniki v Parizu. Poprej sem bil v najboljšem odnosu s skladateljem Albertom Rousselom, ki pa je predlanskim umrl. Med mojimi dobrimi znanci je ravnatelj Scholae cantorum Nestor Le Jeune, dirigent in organizator koncertov violinist Robert Soëtens, ki je že često koncertiral tudi v Ljubljani, dalje violinist Dany Brunschvig, skladatelji Aleksander Čerepnin, Grečaninov, Milhaud, Durey, Bondeville, artistski vodja državnih francoskih radijskih postaj, Tomasi, Rivier, Rhené-Baton, ki je tudi Ljubljančanom dobro poznan dirigent nočnih koncertov postaje Radio Paris, dalje Jolivet, Jaubert, Bernard, izdajatelj znane glasbene revije «La Revue musicale», v čigar salonu so redni tedenski sestanki glasbenega sveta in se izvajajo novitete; — tu sem takisto izvajal svoje in druge jugoslovanske skladbe. Kljub vojni upam, da bom tudi letos lahko krenil v Pariz, kjer naj bi se v decembru posnele moje klavirske plošče z jugoslovanskimi klavirskimi skladbami in v oddaji Radio-Cité.

— Omenili ste organizacijo koncerta v Lizboni.

— Na Portugalskem se mi je posrečilo vzbuditi zanimanje za slovensko glasbo v krožku ge. Eme Romero Santos Fonseca da Câmara Reys, ki prireja redno vsako leto okrog dvajset komornih koncertov v svoji palači. Tam se zbira ves glasbo ljubeči svet Lizbone. Sodelujejo različni operni in koncertni umetniki, in vsak večer je posvečen posebno zanimivemu poglavju iz svetovne glasbe. Letos 9. februarja sem tam organiziral koncert slovenske glasbe, ki je bil obenem prvi izključno slovenski koncert v tujini. Koncert je oddajal tudi radio «Emissora Católica Portuguesa» 222 m in je zbudil pri kritiki in občinstvu pozornost in pohvalo. Napisal sem zanj v francoščini predavanje o razvoju slovenske in jugoslovanske glasbe. Predavanje je izšlo v knjigi «Divulgação musical», ki je redna publikacija koncertov, organiziranih na domu gospe da Câmara Reysove. Zanimiv poskus tega koncerta je bil tudi, zapeti Gallusov madrigal «Ubi Plato» v osmih solističnih glasovih, medtem ko ga pri nas čujemo navadno v zboru.

— In zdaj spet domov, k naši novi Glasbeni akademiji.

— Glasbeno akademijo smo želeli že takoj po preobratu. Počasi jo je realizirala Glasbena Matica s svojim konservatorijem, ki je bil slednjič podržavljen in ki je v bistvu prenehal z delom ob uveljavljanju zakona o umetniških šolah z dne 6. avgusta 1939. Glasbena akademija je za zdaj še samo imensko ustanovljena, ker še ni imenovan noben profesor. Imela bo dva oddelka: srednjo in visoko šolo, ki sta kakor gimnazija in univerza. Na akademiji bodo redni in izredni profesorji ter docenti, na srednji šoli pa srednješolski profesorji in suplenti. Od imenovanja prvih treh rednih profesorjev, ki jih imenuje minister sam, zavisi predlaganje in imenovanje nadaljnjih izrednih profesorjev in docentov. Edini objektivni razlog za imenovanja bi moglo biti dosedanje javno in šolsko delo. Zato je državni konservatorij prvotno predlagal, da se prevzamejo v novo šolo vse dosedanje učne moči po svoji sposobnosti in službenih letih, z upoštevanjem javnega dela in zaslug za jugoslovansko glasbo. Prevzem dosedanjih učnih moči in njihovo razporeditev v skupine srednješolskega pouka — na osnovi službenih let — je usvojil tudi zakon sam in čakajo predlogi v Beogradu na nujno rešitev. Imenovanje prvih treh rednih profesorjev in rektorja

Glasbene akademije bo sledilo po pregrupaciji in bodo, kakor je želeti, vplivali samo umetniški vidiki.

— In sodobna slovenska glasbena produkcija?

— Sedaj so se v jugoslovanski glasbi že nekako ustale «šole», in pripadniki raznih slogovnih struj se ne pobijajo več med seboj s prvotno vnamo. Vsak lahko po svoje pripomore k razvoju in uspehu jugoslovanske glasbe. In tako gre pač vsakdo neomajno svojo pot v dobri veri, da je prava. Tako najdemo med mladimi vnete pobornike romantike kraj zagovornikov najbolj radikalnega napredka često celo včlanjene v istem društvu. Malo pa je stikov med posameznimi glasbenimi središči: Ljubljano, Zagrebom in Beogradom. Zlasti Zagreb stoji bolj ob strani kakor svoj čas, ko smo Slovenci lahko često čuli svoje skladbe prej tam kakor v Ljubljani. Morda bo s sporazumom olajšana pot izmenjave; za zdaj pa so meje skoraj ljubosumno zaprte, vsaj nam tjakaj. Edino izjemo tvorijo zagrebški madrigalisti, ki imajo vsako leto deset koncertov v abonmaju in nameravajo tudi za letošnjo sezono nekaj slovenskih koncertov: Slovenski vokalni kvintet, ljubljanski godalni kvartet, Pavla Lovšetova, kolikor doslej vem. Pri nas so vrata seveda na stežaj odprta izmenjavi, toda večkrat je videti, da nas Slovence prezro, posebno če gre za prireditve koncertov v tujini. Hrvati gojijo predvsem folklorno glasbo z narodnimi motivi in imajo uspeh z Gotovčevó opero «Ero z onega sveta». Skoraj vsi hrvatski glasbeniki so se posvetili uporabi narodne tematike v najširšem pomenu besede. Srbi so neenotni, a stremijo bolj k mednarodnosti, pri čemer se ne plašijo pristopa k odločnim novostuarjem. Slovenci smo nekako v sredi, iščoč svojim narodnostnim svojstvom primerén izraz, a navezani smo na tehniko večjih kulturnih narodov. V splošnem torej jugoslovanska glasbena produkcija ne kaže enotnega lica, zato pa tem več pestrosti — in žal tudi dovolj diletantizma in operiranja s ceneniimi «slogani» ali šlagerji. Vendar je naša produkcija že tolikanj bogata, da je lahko organizirati koncerte jugoslovanske glasbe v tujini, četudi seveda niso vsa dela enakovredna. Ali tako se godi tudi drugim, mnogo sta-

rejšim in bolj izkušenim narodom. Za dvajset let obstoja je produkcija jugoslovanske glasbe izredno bogata, zlasti v primeri s sočasno v Nemčiji, kjer je zadnjih pet let velik zastoj.

— In letošnja koncertna in operna sezija?

— Tu me vprašate preveč, ker vem le, kar me samega zadeva. To je predvsem dvajsetletnica Orkestralnega društva Glasbene Matice ljubljanske, ki bo proslavljena z izdajo spominske knjižice in s slavnostnim koncertom, menda 20. novembra. Koncert bo obsegal uverturo k Fauréovi operi «Penelopi», Saint-Saënsovo simfonijo, domače novitete in Rahmaninovljeve klavirski koncert, ki ga bo z orkestrom izvajal pianist Ivan Noč, dirigiral pa bom jaz. Nato pripravlja Orkestralno društvo turneje v Srbijo, s koncerti v Beogradu, Kragujevcu, Leskovcu, Nišu in Skoplju, s pretežno jugoslovanskim programom v godalnem, odnosno komornem orkestru. To bo prvi obisk slovenskega orkestralnega korpusa v Srbiji. Glasbena Matica ljubljanska pa, kakor rečeno, pripravlja moj «Sonetni venec», dalje «Zedinjenje», ki bo šlo preko odra v Beogradu dne 1. in 3. decembra, v Pančevu pa 2. decembra, in slednjič Adamičevó kantato «Mornarjeve gosli» iz skladateljeve zapuščine. Glede drugih koncertov ne vem, ali so načrti že narejeni, vsekakor pa vojna prekriža marsikatero zamisel, umetnikom in poslovalnicam. Tako bomo navezani le na priložnostne obiske koncertantov. Glede opere ne vem nič, ker jo hodim rad samo poslušat in nič drugega.

— Pa na koncu še: Vaši načrti za bodoče delo?

— Tega pa ne smem izdati. Lahko samo povem, da sem — v literarnem pogledu — končal biografijo dr. Gajmirja Kreka in se lotil biografije družine Ipavcev (Gustav, Benjamin, Ivan, Josip in Henrik), ki so toliko pripomogli naši pesmi. Vsega se pa seveda tudi ne domislim takole na hitrico. Iz zadnjega časa so le kratke skladbice za mladino, ki izhajajo kot priloga v «Zvončku». Kot skladatelj smem imeti kakšno skrivnost, ali ne? Torej o tem po končanem delu. Velja?

— Velja!

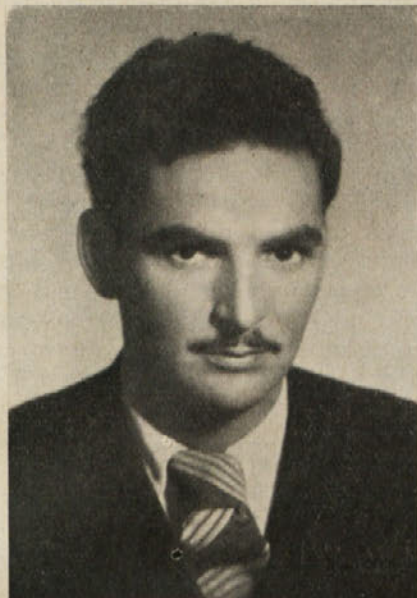
Artem.

S
O
N
C
E
I
N
S
E
N
C
E

OBISK V ATELJEJU KIPARJA KARLA PUTRIHA

Karel Putrih

Po velikem dvorišču rdeče hiše na Poljanah iščem vhod na tretje stopnišče. Deset ali enajst stopnišč obhodim, tretjega ni nikjer. Naposled čisto zadaj — heureka! Treba je visoko po stopnicah, v šesto nadstropje. Na podstrešju so samske sobe za umetniške ateljeje, in eden izmed teh pripada mlademu kiparju Karlu Putrihu. Morda je ta ateljé izmed vseh najlepši. Ne mislim po opravi, — Bog usmiljeni, pravkar je vse narobe, kakor da je bil potres — pač pa je treba odgrniti dve velikanski modri zavezi in odpre se razgled po Poljanah s starinskimi ostanki nekdanjega predmestnega življenja, z zajetno cukrarno na desnem bregu Ljubljanice, s širokim pročeljem šentpetrske vojašnice na levem. Oba Šentpetrova zvonika zvedavo pogledujeta iznad streh. Daleč zadaj so golovski gozdovi v jesenski paradi. Za Šentpetrom se širi Polje. Karel Putrih je na delu kakor mlad težak pri regulaciji Ljubljanice. Z zavihanimi rokavi in naglo grebajočimi rokami pospravlja razbitine mavčnega negativa, iz katerega se je pred dnevi izluščilo njegovo največje delo «Počitek», ki gospoduje na razstavi Kluba neodvisnih v Jakopičevem paviljonu.

— To je bila teža, sem že mislil, da se bo strop udril. Ves kip z glino vred je tehtal gotovo celo tono. In ko je bil kip dovršen, je bila še težava, kako ga spravimo v Jakopičev paviljon. Delo je bilo še mokro, zato še težje, in ga je moralo nositi po stopnicah sedem ljudi. «Počitek» sem dovršil še tik pred razstavo — hvala Bogu, šlo je po sreči. —

Ko vidi, da se željno razgledujem skozi okna in mi še malo ni mar strašanske navlake po tleh ateljeja, mi pravi:

— Tole sta že slikala Omerza in Mušič; oboje je kupila občina za mestni muzej. Nihče se doslej še ni lotil cukrarne, vsakomur se priklene oko le na šentpetrsko karsarno.

Po kotih ležijo odlitki portretov, kiparjeva začetna dela. Dekliška glava visi na steni, druga je nekje na polici. Blizu vrat je ostanek nesreče, ki mi o njej pove kipar:

— Kiparskih poizkusov v vosku doslej še ni bilo pri nas. Na razstavi ste videli moj portret gospodične Pregljeve?

Mene je ta reč zamikala, ko sem si ogledoval vlitke iz voska v Neaplju, Firenci in Parizu, kjer jih imajo shranjene po posebnih vitrinah. Seveda so vlitki iz voska prav tako trajni kakor drugi, saj je samo zgoraj voščena plast, spodaj pa je mavec, ki hladi kot slab prevodnik in se zato vosek drži kakor na ledu. No, pa sem poizkusil napraviti tole ležečo figuro. Ali vosek je bil pregorák, pa mi je figura ostala v mavcu — in to se pravi: teden dni truda zastonj, če že ne štejem stroškov (vosek je po 70 din kg, medtem ko kupujemo mavec po poldrugí dinar). Toda take nezgode me še malo ne morejo motiti, saj tudi sam zavržem in zdrobim vse, kar se mi ponesreči, in marsikdaj obdržim le torzo ali samo glavo. Kar vidite tehle manjših glav in ostankov, so večjidel le deli vlitkov, ki z njimi nisem bil čisto zadovoljen.

Na polici je iz ila zgnetenih polno majhnih kipcev, kakor pred Ribničanom ob Ljubljani.

— To so pa majhne skice, ki so mi le pripomoček za pozo. Svobodno iz glave ne delam, kakor nekateri kiparji, da ne preidem v maniro. Skico vedno potrebujem za komponiranje v kamnu ali bronu. Kadar koli dozori v meni zamisel — pogostokrat se to zgodi kar v trenutku, ko grem po ulici — že pohitim v ateljé in zgnetem glino. Gnetem jo kakšno uro, potem vidim, ali je zamisel vredna izvršitve. Če je dobro, obdržim, če ne, takoj zavržem. Saj šele ko narediš skico, ne šele ko je delo skoraj že čisto izvršeno, sprevidiš, kaj je prav in kaj ne.

Tri črno prebarvane glave v kotu za vrati so kljub le-

Karel Putrih, Maska

Karel Putrih, Akt

potnosti portretirancev kakor starinske maske, vabljev motiv tihožitja. Res sem presenečen, zakaj jih je mladi kipar tako surovo dal v nemar. Pa pravi:

— Nimam jih kam postaviti, ker sem dal vse podstavke v Jakopičev paviljon. Sicer pa so to začetna dela z vsemi značilnostmi in slabostmi impresionizma. Poglejte, tu je še vse natanko obdelano, menjava svetlobe in sence je povsod ostra. Ali odtlej sem že docela prešel v čisto formo, v realizem, v katerem hočem ustvarjati kolikor le mogoče jasno.

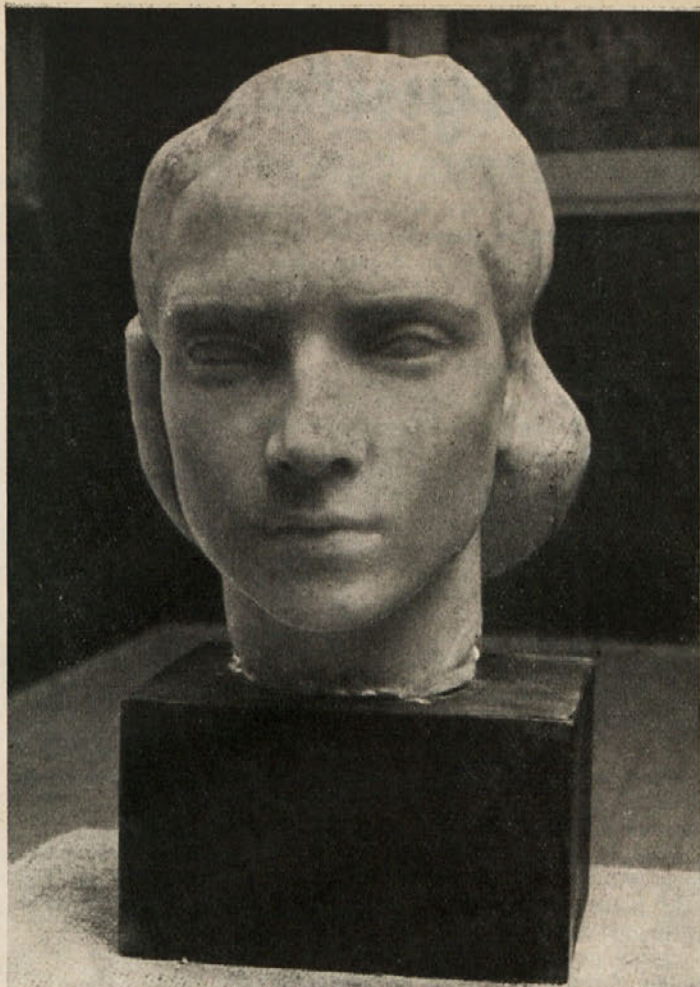
Zanima me umetnikovo življenje in dosedanji razvoj. Je iz stare znane meščanske družine v Kurji vasi. 14. novembra mu bo šele 29 let. V Ljubljani je dovršil Tehnično srednjo šolo, kiparski oddelek pri Bernekerju in Repiču, potem je šel leta 1928. v Prago, kjer je ostal štiri in pol leta. Na akademiji je študiral tri leta pri Španielu, ostanek nato še pri Kafki. S Stanetom Kregarjem, sedanjim predsednikom Kluba neodvisnih, sta bila tista leta edina dva Slovenci na praški akademiji.

— Ko sem se vrnil domov, sem izpočetka imel atelje kar v veži. Prvič sem razstavil leta 1935. z Društvom likovnih umetnikov. Da bi mi bil začetek težak, kakor se navadno reče, ne morem trditi. Za kupčije nisem rojen. Sem in hočem ostati svoboden umetnik. Za naročila se ne pulim. Stremim samo za tem, da ustvarjam čisto umetniško. Naredil sem doslej po naročilu nekatere figure za Golnik.

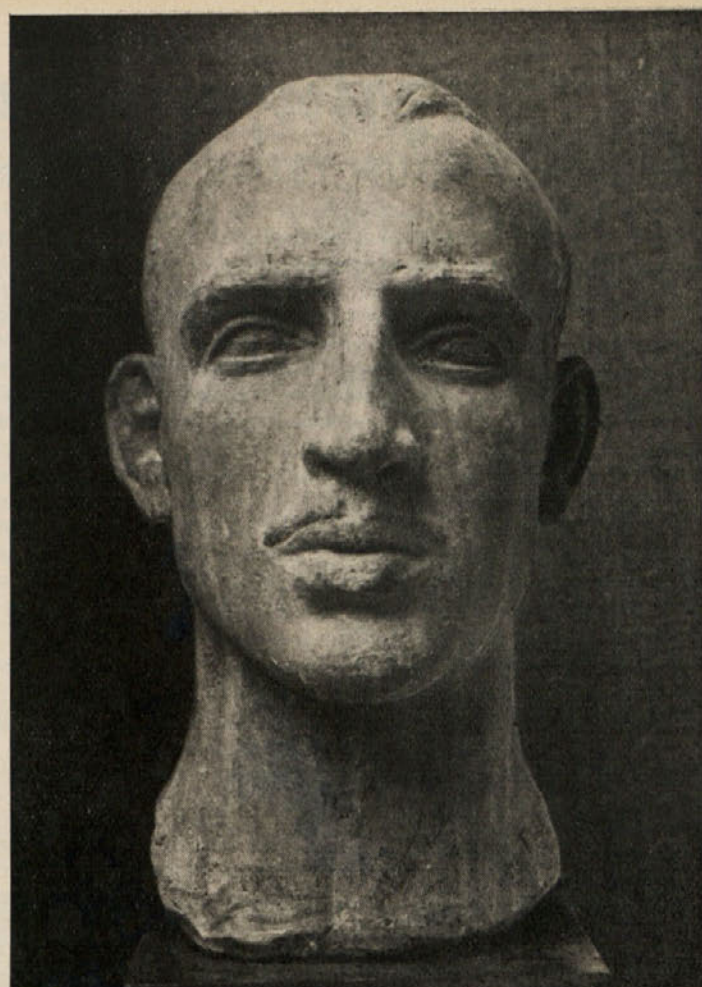
Z Zdenkom Kalinom sva skupno dobila nagrado pri razpisu za kraljev spomenik, dobil sem potem tudi nagrado pri banovinskem razpisu za zgodovinske slike. Za Žiri sem napravil spomenik padlim junakom. Masko, ki je zdaj na razstavi, je fragment s tega spomenika. Napravil sem po naročilu nekaj portretov, toda še rajši jih delam po svoji volji, po lastnem naročilu. Slikarja Nikolaja Omerso sem portretiral trikrat: prvi portret sem zavrgel, drugi mi je v peči počil, tretji je obstal in je zdaj na razstavi. Sicer pa je bilo vse dosedanje delo le priprava. Če pojde v redu, pripravljam prihodnjo jesen lastno razstavo. Dotlej želim spraviti «Počitek» v kamen — ah, sploh imam glede svoje kolektivne razstave originalno zamisel. Ali veste, kako je Meštrovič razstavil v praškem Belvedéru. Ves tisti krasni park je bil poln njegovih plastik, bilo jih je več ko sto razmeščenih po vrtu, in to je čudovito osvajalo. Menite, da bi se okrog Jakopičevega paviljona ne dalo prirediti nečesa podobnega? Kdor ne tvega, nič ne doseže! Ta misel me vedno vodi. V Pragi sem bil še impresionist, zdaj pa hočem s preprostostjo dati umetnini čim več življenja in izraza. V plastiki danes mladi kiparji nič več ne tipiziramo in ne stiliziramo, kakor Meštrovičeva šola. Danes gledamo realno, poberemo vse najboljše z motiva in strnemo vse v eno formo. Vzemimo: pri portretu podobnost morda ni natančna, dobil sem nov tip, ki je pa ves iz narave. Nam gre za formo, statiko in volumen. Če gledam model, mi mora tudi na kipu kost večno ostati kost, toda oblikovno rešim nalogo po svoje. Kiparstvo je tipanje. Če ponoči primem kip kjer koli, moram vedeti, kje sem prijel. Pri «Počitku» sem stopnjeval oblike, da sem

Karel Putrih, Portret slikarja E. S.

Karel Putrih, Punči

Karel Putrih, Portret slikarja M. O.

pravil vse v harmoničen sklad. Sicer pa govorijo moja dela sama, da ni nič tipiziranega. Ugovarjali boste morda, da je Bourdelle marsikaj surovo obdelal. Toda Mayol je že čisto formski. Danes je temu slavnemu mojstru že 74 let in še vodi vso kiparsko umetnost na svetu. Izmed mojih dveh praških učiteljev je bil Kafka realist, Španiel pa Bourdelleov učenec. Bil je boljši pedagog, in za učenca je važnejše in koristnejše, če ti učitelj pomaga z besedo, namesto da sam brodi s trsko in nalaga po tvojem osnutku. Na akademiji, kjer štiri leta gradiš in podiraš, se navzameš potrpežljivosti in vztrajnosti. Zato delam tudi zdaj tako. Pri portretu mi ne gre za to, da bi bila glava živa. Kip, ki ga ustvarjam, preživljam v sebi, podzavestno raste v meni vse tisto, kar ima umetniško vrednost — in skupek vsega mojega doživljanja ob umetniškem ustvarjanju je potem ona strnjenost in preprosta oblika, ki je značilna za stvaritve nas mladih kiparjev. Če se kiparju ponesreči gradnja kosti, se ponesreči vsa gradba in kip je kakor iz gumija, napolnjenega z zrakom. Priznam, da je to prav težka naloga — sam sem to preizkusil pri torzu, ki je na razstavi in kjer sem hotel dobiti mehko obliko s tem, da sem poudaril posamezne dele. Zdaj oblika nič ne trpi.

— Kako sodite o mladih?

— O mladih lahko rečem: komaj pridejo z akademije, so že večjidel boljši kakor naši starejši in stari kiparji. Sodobnejši so... Sicer pa vam povem, kako sem enkrat samkrat srečal v Pragi našega starega mojstra Alojzija Gangla. Sedim neko popoldne v Češki čitalnici, kjer imaš na razpolago časopisje z vsega sveta. Bil sem drugo leto v Pragi. Čitam «Jutro», precej dolgo ga čitam, pa se mi

približa skromen možiček, reven po zunanjem videzu, v pumparicah, s sivo bradico. Me vpraša, ali bom še dolgo čital «Jutro». Takoj sem mu odstopil list, in sva načela pogovor. Ko sem povedal, da sem iz Ljubljane in da študiram kiparstvo, mi je stisnil roko in rekel: «Želim vam mnogo sreče, več, kakor sem je imel jaz!» Vedel sem, da je Gangl eden izmed naših najboljših mojstrov, a sam mi je razodel svojo tragedijo: ob potresu je preživel v Ljubljani močan duševni pretres. Nikoli več se ni upal v Ljubljano, ker ga je prešinjala misel, da letijo nanj vse hiše. V Pragi je živoril ob skromnih naročilih. Videl sem ga takrat prvič in poslednjič.

— Gotovo ganljiv spomin...

— Da, toda jaz sodim, da je tisti duševni pretres, ki je pregnal Gangla iz Ljubljane, pripomogel k večji umetniški stvariteljski moči, pri tem pa je seveda velika škoda, da nam Gangl zavoljo težavnih razmer v tujini ni dal večjih umetnin, kakršnim bi bil gotovo kos.

— Še besedo o mladih...

— Lahko se reče, da so današnje šole boljše, kakor so jih imeli naši starejši. Kiparju je potrebno znanje, znanje — in pa zmogljivost v njem samem, sicer navedu. Ali kaj bi s pridigovanjem, saj smo mladi šele dobro pričeli. Kar imam razstavljenega v Jakopičevem paviljonu, je bilo vse narejeno v letošnjem letu. Zdaj bom svobodno ustvarjal dalje. In bom, če bo le mogoče spričo svetovnih zapletkov, spet leto za letom hodil na tuje v šolo.

Artem.

Zagrinjalo se je dvignilo ...

Pogovor z višjim režiserjem O. Šestom ob začetku gledališke sezije.

Malone vsak dan prihaja v zgodnji večerni uri v kavarno «Evropo» naš Osip Šest, da se zakoplje v grmado revij in časopisov, naglo pušče svoje drage zetje in skrivajoč se v kotu pred sladkornimi firbci in dolgočasnimi purgarji. Že dolgo vrsto let posedava v jesenskem času na tem kraju veselih spominov, zaljubljenih storij in važnih debat, da skleneva neizogibni nenapadalni pakt o najini stari, skupni ljubezni do — gospé Talije. Letos greva že tridesetletnemu jubileju nasproti. Zunaj je težak, deževen jesenski večer, okoli naju molče zamišljeni obrazi in se skrivajo boječi pogledi, saj imajo po svetu zopet besedo topovi, in vse je le en sam dolg pomišljaj in vprašaj... Nama pa je toplo in počutiva se kar po domače... V letu 1923. sta tu sedela z Golio, ko sta odhajala na Dunaj gledat Fedjo-Moissija v «Živem mrtvecu», in ob spominih je kmalu pozabljen moreči vpliv grozečih zdanjih dni.

Za uvod me dragi Ost vedno ozmerja, seže z naglo gesto v še vedno uporne lase, zapiče ostre oči v «staro mrcino» (kar naj bom jaz), zorne vase svoj kapo, in že pričneva.

Pričetek je bil letos pač nenavaden?

Vojna je pokazala, da je prav, da je bil naš začetek zgoden, kajti tudi nekaj naših gledaliških borcev so pozvali na orožne vaje. Pa se je reklo premetavati vloge, študirati že narejeno iznova. Vse to nam je pobralo obilo časa, in le z naporom smo mogli pričeti novo sezono ob določenem času. Pa je šlo! Zunaj po svetu res grme topovi, a zakaj bi mi enkrat ne ustvarjali pod njihovim taktom. (Ost se prisrčno zasmeje, ko se spomni kolegov-junakov.)

Tebi se niti ne sanja, kakšne junake imamo! Recimo, Potokarja so nam vzeli v Bohinjsko Belo, in kanalja se je zredila za celih pet kil v 14 dneh... Gregorin je postal silen nasprotnik letalstva, Cesar pa kot kapetan celo še sedaj komandira četo v Črni gori, v Nikšiću, in je silen bojevnik. To že veš! Ej, to so odmevi kanonov, pa smo jih že vajeni... Popolnoma brez novih lic naš ansambl ni, Imamo mlado članico Simčičevo, in mladi Tiran iz konservatorija prihaja do besede. Pa še ta ali oni. V teatru ni miru in ni zatišja...

Ali se spomniš, ko smo brali in igrali v šoli «Kacijanarja»?

«V ljubezni prvih dneh — sladak šepet.

V nadaljnjih dneh — prisega in obet.

Zatem premislek hladen in račun

in kes in molk ohlapnih srčnih strun.»

(Katarina, III. dej. 3. prizor)

Ost se zamisli.

Da, da... To je bilo v VI. b bivše realke. Tedaj si bil ti tragični Kacijanar in jaz zakrknjeni Hojzić... To je bil uradni «Kacijanar» pri pokojnem profesorju Tavčarju... Minilo je trideset let in več, a že pred nekaj leti sem pričel predelavati to tragedijo. Razdelil sem jo na 18 slik — in letos smo se odločili. Spoznali smo iznova, da je bil Medved rojen dramatik, ki bi bil ob lepših, ugodnejših razmerah dal Slovencem veliko tragedijo. Ni bila to piteteta do slovenskega avtorja, temveč spoznanje, da je delo vredno uprizoritve. Vidiš, tako se prepleta šola, spomini in teater...

Kako sodiš o Langerjevi «Št. 72». Ali je to delo le problematična konstrukcija izbornega odrskega tehnika ali malce ponesrečeni Pirandello?

No, ta «Št. 72» je delo prav posebne vrste. Za igralca so tam lepe in zanimive vloge. Tudi za režiserja je komad zanimiv — ampak ne v Ljubljani... Tam v tisti kuhinji, kjer

je vsega na pretek, tam ni težko kuhati okusnih jedi. Dejanja, dejanja, to hočeš ti in publika... In prav imate! Naša kuhinja, naš teater pa je s svojo tehnično opremo tristo let za opicami... Pa je le rešeno... Ost se je zavrnil kakor vojak v fronti, prižgal novo cigareto in me potrepljal po rami: «Tako je, sinko moj!»

Kako si prišel do «Kozarca vode»?

Preko osemdeset strani obsega zlomek in vsebuje tako rekoč zgodovino vojn Ludovika XIV. in vseh homatij okrog njih. Prebiraš storijo in se čudiš, kako je mogoče, da ima ta komedija celo danes še zmeraj uspeh. Potem priostriš svinčnik in črtaš trideset strani, to se pravi, vso zgodovino vojsk izbrišeš, in ostane ti — komedija. Nato zasedeš vloge s prvovrstnimi igralci in sedeš kot režiser lepo v parter. Ecco! To je vsa moja zasluga pri Scribeju — vse drugo so naredili drugi. Če smem poredati, kar čedno so naredili, saj nisi hud, ako povem nekaj, kar pritiče sicer kritiki.

Kakšno je sedaj duhovno ozračje v smernicah gledališča in kako bo naprej?

Zdaj so premagane sence preteklosti in vse bojazni, ko se je pojavil zoočni film, kajti izkazalo se je, da je vsa mehanika in vsa umetnost v konservah od muh. Res je pa tudi: fistih nekaj let, ko je bil vsak Shakespeare, Schiller itd. — zanesljivo uspeh — tistih ne srečamo spet izlepa. A to nič ne dé, kajti to so večne vrednote, ki niso odvisne od vsakdanje usode in od okusa mode. Hitrost našega življenja, blaznost dobe in pa idiotski zunanji vplivi ustvarjajo tudi v nas svojevrstno razpoloženje, ki potem v tvornem življenju morda niti ni kos velikim nalogam. A vse to je le mimogrede majhna pijanost, saj veš, le tako za eno noč...

Ost pogleda skozi okno, in v njegovih očeh je še velika volja do dela, do ustvarjanja.

Kaj bo z bodočnostjo, vprašaj? Zastor se dviga in pada — zdaj je že prijetno. Trenutno sučem Madžara Herczega «Severno lisico». Kiček, a fleten, zabaven in zanimiv. Upam, da nas bodo posetile vse dame, ki si žele zdaj za zimo severne lisice v obliki boe ali kepa... Takoj nato bom pograbil Kästnerjevoga «Emila in detektive», sijajno, moderno mladinsko zgodbo, ki sem jo prinesel v Ljubljano. Za Vse soete bo morala skoraj biti pripravljena senzacionalna igra Italijana Caselle: «Smrt na dopustu...», Imenična stvarca, pomisli samo, smrt nastopa in je celo zaljubljena, ha, ha... Dalje vem še, da bom režiral še delo svoje švedske znanke Helge Krög: «Na prisojni strani». Imam švedski original, prevajam pa iz nemščine in češčine... Po božiču nastopi zame velik praznik — tedaj pričnemo z vajami za Shakespeareovega «Coriolana» — moje stare, dolgoletne srčne želje... Veselim se... Kaj bo še? Mnogo! V novembru bomo postavili «Idiota» Dostojevskega in pa Nestroyeve «Tiče». Oboje z našim starim znancem in prijateljem Rogozom v glavnih vlogah. Kolega Kreft bo postavil tudi enega Shakespeareja — tudi noviteto «Kakor vam drago», in zelo verjetno Gogoljevoga «Revizorja». S tem pa še dolgo nismo pri kraju, kajti prej bo uprizorjena «Antigona» v Lipahovi režiji pa «Striček Vanja» v Vidmarjevi prvi režiji.

Pozabil sem Te nekoč vprašati za Tvoje počutke ob jubileju?

Saj vidiš! Režiram, na konservatoriju se ustim, o lepem vedenju učim in ga sam pozabljam... Pa knjigo pišem — saj veš, že drugo leto — knjigo o Italiji. Počasi napredujem, preveč je drugih skrbi, zmot, zablod in celo — dolžnosti.

Kaj si prinesel zanimivega v potni torbi italijanski?

Glede teatra je v Italiji tako. Zdaj čez poletja najdeš in srečaš v Italiji najsijajnejše pevce, dirigente in vidiš blesteče uprizoritve. Provoorstvo! Jaz sem se včasih ukvarjal z opero — a rečem ti, opera je zadeva, ki zahteva vsega v izobilju in provoostni izvedbi — potem je užitek tudi prima. Gledal sem take opere v Milanu, Cremoni in Veroni — saj so prav za prav povsod isti ljudje — a svojo reč znajo in sredstva imajo. Dramatskih predstav srečaš malo. Meni ni bilo letos dano, da bi bil katero videl.

Kakšno je po Tvojem mnenju poslanstvo gledališča v teh dneh?

V teh časih, o katerih ne morem reči, da so pri nas hudi, velja edino krilatica Hamletova: «Pripravljen biti, to je vse!» In tako je tudi pri nas. Publika, ki bi v polnem miru, lepo in hvaležno sprejemala bisere literature in hotela oplo-diti samo sebe s pomočjo odra — ta danes nemirno živi in gleda potek svetovnih dogajanj. Mi z njo. A naša dolžnost je, da vemo za težnje te publike in se skušamo v njo oživetiti.

V. G.:

150 LET GALVANSKE ELEKTRIKE!

GALVANI-VOLTA

Torna elektrika, leydenska stekle-nica in nekoliko preprostih aparatov v osemnajstem stoletju je bilo vir za-nimivih poizkusov v učenih družbah. Toda tudi bogat vir mnogih zabav, pri katerih so se gledalci po gradovih in v meščanskih družbah čudili in sme-jali. Preskakovali so iskre; elektrika je zadajala večje ali manjše udarce. Gibala in premikala je majhne figu-rice iz bezgovega stržena itd.

Velik preobrat je nastal s poskusi, ki jih je delal zdravnik in fizik Luigi Aloisio Galvani. Najprej je hotel postati duhovnik; toda postal je pri-ljubljen profesor anatomije in fiziolo-gije v Bologni. Bil je tudi odličen kirurg.

Mnenja o tistih žabjih krakih so različna. Nekateri fiziki pravijo, da so se vršili ti poizkusi leta 1786., dru-gi pa jih devljejo v leto 1790. Tudi v tem si niso edini, kako je bilo vse to. Eno sporočilo pripisuje celo važno vlogo gospodični Luciji Galvanijevi. Baje je bila bolna, in gospod L. A. Galvani je pomagal kuhati juho iz žabjih krakov. Drugje spet beremo, da je Galvani kot fiziolog delal po-skuse z žabami na mizi, na kateri so poskušali torno elektriko. Opazil je, da so se kraki zganili in vztrepotali, kadar je skočila iskra. Galvani je ho-tel vedeti, ali bo imela tudi zračna elektrika isti vpliv na žabje krake. Nabodel je krake na žico in jih obe-sil na železno ograjo. Bil je presene-čen, ko so se začeli mrtvi kosi žabjih teles močno gibati in utripati kakor živi. Še drugod zopet beremo, da je Galvani nalletel na svoje odkritje pri predavanju.

Pravijo, da je oče vseh odkritij slu-čaj. To je in ni res. Preprost človek se za slučaje ne meni. Priti mora nekdo, ki spozna, da imajo tudi slu-

čajji svoje vzroke in zakone. Tak člo-vek je bil Galvani.

Opazil je, da se žabji kraki giblje-jo, ako se dotikajo istočasno raznih kovin. Sodil je, da je gibanje žabjega kraka v zvezi z živalsko elektriko, ki mora biti nekje v živcih ali mišicah. Več živali je, ki zadajajo močne elek-trične udarce. Najbolj znan je elek-trični skat. Toda veda takrat še ni izrekla, kako ta elektrika v živalskem telesu nastane. Galvani je iskal vzro-ke trzanja žabjega telesa v živalski elektriki.

Za Galvanijeve poizkuse je kmalu izvedel drug italijanski učenjak, Ales-sandro Volta. Galvani je bil v fiziki in elektriki vendarle samo laik. Vol-ta je bil slovit strokovnjak. Že kot desetleten deček je baje naredil la-tinsko pesem, v kateri je opeval naj-slavnejše fizikalne iznajdbe. Pozneje je bil profesor fizike. Imel je že celo vrsto del o elektriki za seboj, vrsto aparatov, dobro ime, ko je izvedel za Galvanijeve poizkuse. Delal jih je po-tem še sam. Opazil je vobče enako gibanje žabjih krakov, ampak Galva-nijeva razlaga — živalska elektrika — mu ni zadostovala. Po neštvislnih poizkusih se je prepričal, da žabji kraki pri tem ne igrajo glavne vloge, temveč kovine. Delal je najprej po-izkuse z dotikanjem suhih kovin, po-tem jih je deval v tekočine tako dol-go, da je nastal Voltov člen, majhne cinkove in medne deščice, ločene dru-ga od druge po mokri polsti. Tako je Volta dokazal, da so res žabji kraki postranska reč, glavna reč pa so za nastajanje elektrike kovine in njih stik po posredovanju tekočine.

V znanstvenem svetu so nastali ve-liko in učeni spori Galvanijevih in Voltovih pristašev. Galvani je branil in zagovarjal domnevo o živalski elektriki, Volta pa kovinsko elektriki.

Še besedo o publiku, kritiki in o vas...

Naša publika! Ali veš, koliko je naše stalne publike? 500 ljudi. Mesto, ki pravi, da ima skoraj 100.000 prebivalcev, ima 500 stalnih obiskovalcev gledališča. Računaj! Ta naša stalna publika je spričo razmer postala zbegana, in tudi nam je grozila zbeganost. Zdaj je pa vse rešeno. Imamo lepo ob-iskane abonmaje, ki jih visoko cenimo, a tudi pri predsta-vah izven reda se ne moremo pritoževati. K temu pomaga pametna kritika. Pravim, pametna! Saj nikjer na svetu ni samo sijaja — tudi pri nas ne — a nekaj smemo, smem reči, da naš sedanji slovenski teater ni slab — nasprotno.

Končala sva. Prijatelj Ost je burno pogledal na uro. Hudiča! V teater moram!

V trenutku je plačano, v sekundi sva oblečena. In ko sto-piva na mokri trg pred kavarno, je konec topline in kon-takta. Meglenopusto se vleče mesto pred nama, nejasno se razlivajo barvaste luči v naliiv in vsepovsod hite molčeči ljudje po svojih večernih opravkih. Ko si sežeš na vogalu ceste v roke, čutiva spet vso težo znanih in neznanih dolž-nosti, ki naju preteče čakajo...

ko. Pristaši obeh učenjakov so delali poizkuse z največjo vnemo. Žabe v lužah in ribnikih so našle novega so-vražnika: gosode profesorje, ki so hoteli dognati, ali ima prav Galvani ali pa Volta. Naziranja so se kresala; izgovarjale so se tudi ostre besede. Galvani se je pritoževal:

«Od dveh strani so me napadli. Uče-njaki in nevedneži. Ti in oni se po-smehujejo in mi pravijo «plesni moj-ster žab». Vzlic temu vem, da sem odkril eno izmed največjih naravnih sil.»

Galvani je imel prav. Odkril je eno izmed največjih naravnih sil. Imel pa je prav tudi Volta, ko je dokazoval, da razlaga Galvanijeva ni pravilna.

Po pravici je Du Bois-Reymond uporabil pri primerjavi pomena Gal-vanija in Volte enačbo z dvema ne-znankama, pri kateri je bila ena ne-znanka določena s poizkusi Galvanija, druga pa s poizkusi Volte.

Galvani in Volta sta dosegla prizna-nje, četudi ne v isti meri. Elektrika, ki jo je vzlic svoji pomoti vendarle prvi odkril Galvani, je dobila njegovo ime «galvanska elektrika». Voltovo ime je ohranjeno v enoti električne napetosti. Za preprosto črko V na električnih merilcih, žarnicah, moto-rih in likalnikih se skriva ime Ales-sandra Volte, ki je stal ob virih elek-trike.

Konec Galvanijevega življenja je bil grenak. Ko je Napoleon vdrl v Italijo, ni hotel Galvani priseči vladi. Ostanek njegovega življenja je bil somrak, poln boleznih in hudih skrbi. Drugače je bilo z Volto. Na pragu de-vetnajstega stoletja (1801) je delal v Parizu svoje poizkuse v navzočnosti konzula Bonaparta, poznejšega cesar-ja Napoleona. Na Bonapartov predlog so tudi skovali zlato medaljo v čast Volti. Določili so tudi nagrade, izmed katerih naj bi eno — 60.000 frankov — dobil tisti, ki bi odkril, iznašel ne-kaj takega, da bi se lahko enačilo z delom Franklina ali Volte.

Poizkusi Galvanija in Volte so či-sto izpremenili delo v znanstvenih de-

„Umetnost“, da tale poje...

... svojo kožo si je prej
z Niveo okrepil!

Preden se namilite, si dobro natrite kožo z Niveo. Potem se boste udobno, brez bolečin in hitro brili ter preprečili, da ne bo koža pokala, pekla in se stezala.

Samo Nivea vsebuje Eucerit, krepilno sredstvo za kožo, in ničesar ni, kar bi bilo »prav tako dobro« ali celo »boljše«.

lavnica. Na mesto velikih aparatov za tornu električno so prišli razni kozarčki s pločevino, v katerih je nastajala električna. Prvi galvanski členi so bili kozarčki s pločevino iz cinka in medi in s slabotno raztopino žveplene kisline. Kosi pločevine so bili zvezani z vodljivo žico — in prevajala se je nevidno električna po njej.

Tako so si žabe — temu je sto petdeset let — pridobile velike zasluge za odkritje nove sile. V Bologni je spomenik Galvanija, ki predstavlja velikega fizika z žabjim krakom. V Bologni so tudi, ko so proslavljali dvestoletnico Galvanijevo, priredili gostijo, kjer so podajali žabjo juho, kuhane in pečene žabje krake.

vagon, Bosna, vile. — 7. si, denar, popot, Enare, in. — 8. krt, meč, pikasta, ali, ona. — 9. o. od, m. visokosti, t. tu, t. — 10. zidar, naše, t. cena, Irena. — 11. Ivana, psica, vikar, napis.

Navpično: 1. strop, skozi. — 2. ol, kosir, vi. — 3. salo, p, toda. — 4. (r)eka, ped, dan. — 5. da, potem, Ra. — 6. pet, nem. — 7. uš, kovač, p. n. — 8. kov, kar, vas. — 9. atek, g, piši. — 10. narodopisec. — 11. a, Orinoko, a. — 12. vila, takt. — 13. p, osobito, v. — 14. romanopisci. — 15. smer, s, atek. — 16. ton, one, Ina. — 17. ti, slana, ar. — 18. kri, alt. — 19. ko, dveri, in. — 20. oda, Ela, ura. — 21. meso, i, otep. — 22. al, Devin, ni. — 23. roman, satan.

Magičen lik.

K O M A R
O V I R A
M I Č E N
A R E N A
R A N A R

Zamenjalnica.

dar, reva, osel, breza, tako, idol, notes, apel = Drobtina.

Uganke štev. 11

KRIŽANKA.
(15 točk.)

Vodoravno: 1. zadaj, miloščina, iz biserov, ruska reka. — 2. svetinja; mesto v Srbiji, aroma. — 3. sogl.; prebivalec Tibeta (obr.), sorodnik, značilen, sogl. — 4. svetopisemska oseba, radostno, časopis (obr.), prav lahka snov. — 5. vpraš. zaimek, vzročni veznik, izumrlo indijansko pleme, odmev, os. zaim. (obr.). — 6. ako (krajše), srb.-hrv. oblika glagola roditi, čas. veznik, pivč, steblo (štor), «jaz» pri drugih Slovanih. — 7. opisovanje, pesnitev, oblika glagola «vpnem», danes zjutraj. — 8. preprosto, Anča (breza), postajališče. — 9. pomož. glagol, vinotoč (obr.), kopije (obr.), pomož. glagol. — 10. kosmata beseda, obširnejše umetne pesmi (obr.), uši. — 11. obrtnik (s = z), nauk o sestavi človeškega telesa.

Rešitev ugank štev. 10

Križanka.

Vodoravno: 1. sosod, ukana, prsti, komar. — 2. tlaka, šota, a, omot, odelo. — 3. r, al, p, verolomen, k, as, m. — 4. oko, pek, koritar, srd, oda. — 5. po, potok, divin, oliva, en. — 6. spet,

Skrivalnica.

Jabolka, hruške in druge cepé cepi v mladosti za stare zobe.

Posetnica.

Naročnik.

Enačba.

Pri(mož) + ja(mica) + tel(ovadba) + j(etika) = Prijatelj.

Zlogovnica.

Volga, Istra, navada, ovaduh = vinograd.

Prozorno Pelikan nalivno pero

*Če hočeš
komu kaj pokloniti,
pokloni Pelikan!*

Navpično: 1. motnja v prebavi, števnik. — 2. sam brez glave, knjiga zakonov. — 3. slovensko ime velikega mesta bivše Avstrije, predlog, drug izraz za dobo (brez e). — 4. vodna tvorba (obr.), krog, predlog (obr.). — 5. lučaj, drevo. — 6. vrstilni števnik (obr.), druga beseda za «pač, kajpak». — 7. sogl., oblika glagola «brati», hudobec. — 8. popis, del Jugoslavije (brez glave), samogl. — 9. moško ime (obr.), kuhinjska posoda. — 10. prva in zadnja črka abecede, travniki, pravi, da je maša končana. — 11. postaja na dolenski železnici. — 12. kvartaški

izraz, samogl., sogl., sogl. — 13. postaja na progi Zagreb—Varaždin. — 14. os. zaim. (obr.), ravnina (obr.), os. zaimek (obr.). 15. tkanina, pripovedno pesništvo. — 16. očiščevališče (obr.), priprava za sedenje, sogl. — 17. sogl., oblika glagola «peti», vas. — 18. edिनorojeni sin, hlod. — 19. nedoločni zaimek, kar izpade (obr.). — 20. ne z vozom (obr.), besedica, ki izraža z glagolom željo, os. zaimek (obr.). — 21. časovni prislov, os. zaim., tuja kratica za «okoli». — 22. vol brez repa (obr.), svišč (obr.). — 23. priroda, živalski glas (obr.).

Skrivalnica.

(10 točk.)

● ● sta — pl ● ● ● nit — ne ● ● ● dno,
● ● ● as — kop ● ● ● ● e — ● ● ● ● ent,
● ● ● ● ● čnost, ● ● ● ● ● nam, po ● ● ● ● ● ilo,
kob ● ● ● ●

Namestu pik vstavi črke. Nove črke povedo verz, v katerem naš pesnik obeta svojemu narodu lepšo bodočnost.

Magičen kvadrat.

(5 točk.)

A	A	A	A	1. drevo,
A	A	I	I	2. ime,
K	L	M	N	3. reka na Štajerskem,
N	P	P	V	4. dežela v Zad. Indiji.

Besede se čitajo navpično in vodoravno enako.

Zlogovnica.

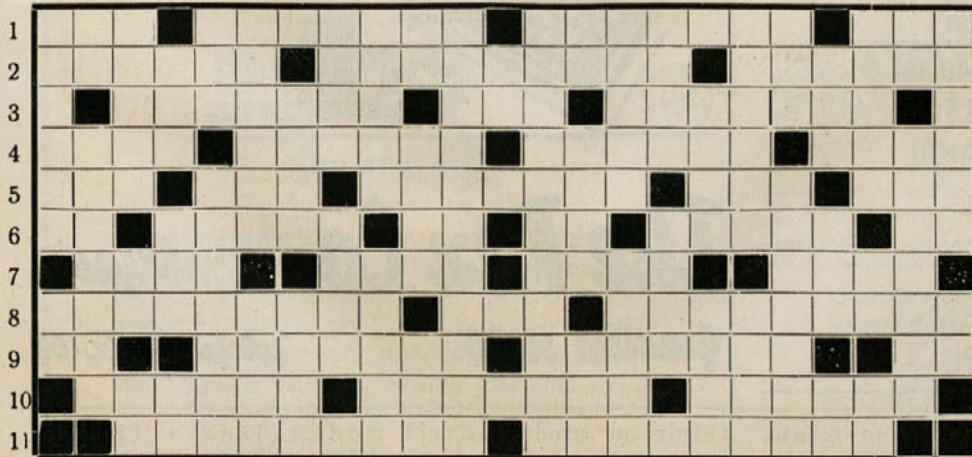
(12 točk.)

Iz zlogov: an, bla, bol, ca, di, go, ha, hi, ka, kor, lec, lo, ma, na, ni, nja, nu, os, pa, pir, res, skri, sve, tek, ti, to, va, ve, vse, ža

sestavi besede naslednjega pomena: 1. mrčes; 2. načrt; 3. sramota; 4. meso; 5. če je dober, je veliko vreden; 6. jo je večkrat težko najti; 7. afriška žival; 8. na vsak način; 9. del pohištva; 10. simboli nekega velikega praznika.

Druge in četrte črke navzdol povedo, o čem je v letošnjem «Priatelju» mnogo pisal naš sotrudnik Artem.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

Skrbite za redno stolicu.

Poskusite Leo-pilule, ki že po petih, šestih urah dovedejo do lahkega in prijetnega odvajanja.

Oglas reg. pod Sp. br. 969 od 28. X. 1938

Leo-pilule

Pesetnica. (10 točk.)

Odon Kosič

Jarše

V kateri urad se ta gospod vozi v Ljubljano?

«Najbolj gosto meglo sem videl v Londonu.»
 «Jaz pa sem videl še veliko bolj gosto.»
 «Kje?»
 «Ne vem. Bila je tako gosta, da še danes ne vem, kje sem bil takrat.»

Plačilni gostu: «Ako ne plačate, grem po stražnika!»
 Gost: «Kaj mislite, da bo on zame plačal?»

Sinček v živalskem vrtu: «Mama, ali nosi slone tudi štokrlja?»

Profesor: «Katera je najhujša kazen za dvoženstvo, gospod kandidat?»
 Kandidat: «Dve tašči!»

«Ni je na svetu žene, ki bi bila tako zvesta kakor moja!»
 «No, poslušaj — saj te je že trikrat zapustila!»
 «Seveda, ampak vsakokrat se je spet vrnila!»

Učiteljica: «Torej glagol se sprega takole: ne kričim, ne kričiš, ne kriči, ne kričimo, ne kričite, ne kričijo. Jožek, ponovi, kaj sem povedala!»
 Jožek: «Nobeden ne kriči.»

Otroška izkušnost

V neki rodbini, kjer ima mati nadvlado, prislušujeta pred vrati dva brata.

«Pri nas imamo najbrže goste!» pravi starejši.

«Zakaj?» vpraša mlajši.

«Kaj ne slišiš, kako se mama smeje očetovemu dovtipu?»

Nihče me ne more prepričati, da je praženi ječmen, ki se dobiva dandanes kot odprto blago na tehnično ali v raznih zavitkih. Isto, kar je Kneippova sladna kava!

99 % dela in 1 %, inspiracije.

Ta Edisonova formula velja za mnoge izume. Tudi sloviti ljudski zdravnik župnik Kneipp je moral napraviti

Igrati "stepe miš" se pravi z slabovidnimi očmi ili skozi življenje. Zato raje naslote takoj očala od

Ljubljana PASAŽA NEBOTIČNIKA
 Zaječ dipl. optik

nešteto poskusov, dokler se mu je slednjič posročilo, da je izumil recept, po katerem se danes izdeluje «Kneippova sladna kava». Ta sladna kava se odlikuje po tem, da je jedro vsakega njenega zrna pretvorjeno v sladni sladkor, ki daje kavi redilnost in fin okus po karamelu.

«Če vidim, da nekdo pretepa osla — in mu jaz to zabranim, kako imenujemo čustvo, ki me je privedlo do tega?»
 «Bratstvo...»

«No, gospod Novak, ali je prašek za spanje, ki sem vam ga predpisal, pomagal?»
 «Izvrsten je, gospod doktor. Prosim, predpišite mi ga še enkrat. Od tistega dne naprej nimam nobenih težav več. Če pridem ponoči domov, spi moja žena kakor polh.»

«Moja žena je vrta žena. V vsaki družbi je doma, v umetnosti je doma, v modi je doma, samo doma ni doma.»

Tehnično dovršene pisalne stroje

ideal

Erika

dobite pri

The Rex Co. Ljubljana
 Gorišče št. 10   Telefon št. 22-68

Zahtevajte za Vaše žimnice in tapecirano pohištvo žimo samo z zaščitno plombo
 »STERILIZIRANO«

Naša žima je higijensko očiščena in sterilizirana na pari 115°C, ne diši, je brez maščobe in fermentov, ker je naša tovarna opremljena v ta namen z najmodernejšimi stroji in aparati.

Odklanjajte žimo iz prepovedanih žužmarskih obratov, ker je slabo in nehigijensko izdelana, ni desinficirana, vsebuje fermente in ima neprijeten dah. V nje se zaredijo molji in mrčes.

Prepričajte se pred nakupom! — Naše cene so najsolidnejše!
 Zato zahtevajte samo žimo z zaščitno plombo

»STERILIZIRANO«

«Priatelj» izhaja vsakega 5. v mesecu. Rokopisi se ne vračajo. Naročnina je: Letno 12 števil revije «Priatelj» Din 62.— Če se plačuje v obrokih, je četrtletna naročnina . . . . . Din 16.—

Odgovorni urednik Emil Podkrajšek v Ljubljani. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Dalmatinova ul. 8/I. Tel. 21-32. Tisk Delniške tiskarne d. d. v Ljubljani. Za tiskarno odgovoren Franc Pintar.

KLISJEJE

ENO- IN VEČBARVNE

JUGOGRAFIKA

LJUBLJANA, SV. PETRA NASIP 23

Dr. R.W. Benson

ZDRAVJE

s pomočjo zdravilnih svojstev zelišč, odnosno «Hersan čaja», mešanice posebnih zdravilnih zelišč po predpisu doktorja R. W. Pearsona, šefa zdravnika v Bengaliji (Angl. Indija).

Po dolgoletnih izkustvih je določena vrednost «Hersan čaja», in sicer z nedvomnim uspehom

pri boleznih: pri poapnenju arterij, pri bolezni kronnega obtoka, ženskih boleznih, med menstruacijo (mesečnim perilom), pri migreni, revmatizmu, boleznih ledvic in jeter, motnjah v želodcu, pri zastrupljenju, zapeki, protinu, črvesnih boleznih, hemeroidih, pri splošnem in preneglem debelenju, zoper zgago. — «Hersan čaj» se dobi v vseh lekarnah. Vzorec Vam pošlje brezplačno:

RADIOSAN, ZAGREB, Dukljaninova 1

Reg. št. 14.091/1935

HERSAN

Otona Ring-a tekoči lep

Syndetikon

skleji, zlepi, skita vse.

Jože Žabjek

KNJIGOVEZNICA
LJUBLJANA
DALMATINOVA 10

Najmoderneje urejena delavnica za vsa knjigoveška dela. Hitra in točna postrežba pri nizkih cenah. Izdelovanje posebnih akcidenčnih vezav po individualnih osnutkih. Trgovske knjige po naročilu, lastni čitalni stroj za vse vrste raštriranih tiskovin. Izvirne platnice za «ŽENO IN DOM»

TELEFON 24-87

Razburjeni šef mlademu uradniku:

«Vi ste malopridnež, zaniknež, predrzno teslo in nehvaležnež, ki pozablja, da sem to, kar ste, naredil iz vas samo jaz...»

Gospodinje pripovedujejo
ena drugi:
«Peči» le z
Dr. Oetker jevim
pecilnim praškom

13.
stran
našega
novoga
kataloga

»Senzacionalne

ponudbe«,
katerega
dobite
brez-
plačno

S 21-1 **Kuhinjska svjetiljka**, na potez, sa bijelim sjenilom od porculana, reklamna cijena (dok traje zalih) samo
Din 39.—
39.—

S 21-2 **Luster sa 3 plamena**, od poniklovene mjedi kombinirane sa masivnom orahovinom, stakla u šampanji, fres, žutoj, modroj ili zelenoj boji, senzacionalna cijena Dtn 159.—, sa 3 plus 1 plamen Din 185.—
159.—

52.—

S 21-3 **Noćna svjetiljka**, od poniklovene mjedi, sa pomičnim sjenilom, stakla u šampanji, fres, žutoj, modroj ili zelenoj boji, uz bagatelnu cijenu od Din 52.—

S 21-4 **Elektroplača za kuhanje**, 500 vati, veoma ekonomična, neophodna za svako kućanstvo, kompletna sa priključnim vodom, snižena cijena Din 45.—
45.—

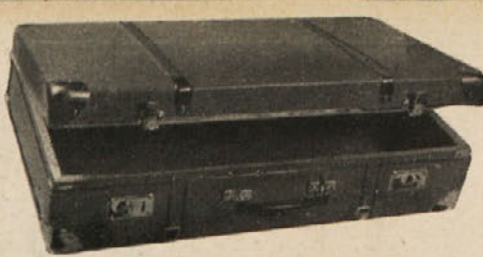

Dnevno trebate alat u kući!

S 21-5 **Garnitura kućnog alata** i to: čekić, klijesla i izvijač, sve ukupno samo Din 19.—
19.—

S 10-1 **Školska torba**, od imitacije svinjske kože, ulisnut krokodil uzorak, sa 1 bravom, tamno smeđa, veličina cm 34 cm 36 cm 38 cm 40
Din 24.— 26.— 30.— 32.—
24.—

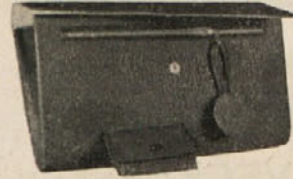
S 10-2 **Pulni kovčeg**, elegantan oblik, u svjetlo drap boji, od trajnog materijala (Harhpape), sa kovinskim okovima i sa 2 brave, duljina cm 30 cm 35 cm 40 cm 45
Din 45.— 52.— 60.— 68.—
duljina cm 50 cm 55 cm 60 cm 65 cm 70 cm 75
Din 76.— 84.— 90.— 100.— 110.— 115.—

S 10-3 **»Termos« boca**, sa zatvaračem, koji služi kao čaša, sadržine 1 litara
Din 19.— 36.— 44.—

S 10-4 **Moderna pulna torba**, od prvorazredne crvene, drap, smeđe ili crne svinjske kože, satenom podstavljena, izvana prisiivena posebna torbica, poniklovan zatvarač, samo Din 139.—
139.—

S 10-5 **Elegantna torbica**, od dobre crne, crvene ili modre svinjske kože, sa 6 pregradaka, posebnom novčarkom, privjeskom za monogram, poklon cijena Din 149.—
149.—

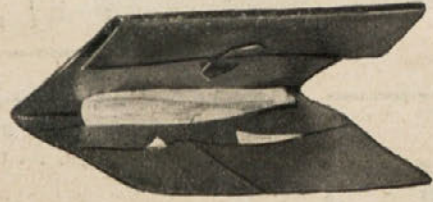
S 10-6 **Moderna ženska torbica**, od dobre crvene, modre ili crne utisnute svinjske kože, sa ukrasom izvana, reklamna cijena Din 80.—

S 10-7 **Ženska torbica**, od dobre smeđe ili crne ševret kože, podstavljena svilom, sa prepletenim drškom i zrcalom manja Din 65.—

S 10-8 **Lijepa torbica**, od svjetlo ili tamno crvene, modre ili crne utisnute svinjske kože, svilom podstavljena, samo Din 76.—

S 10-9 **Lisnica**, od fine, mekane, crne ili smeđe kože, 16 cm dugačka, sa 5 predjela, samo Din 38.—
38.—

S 10-10 **Novčarka**, od svjetlije ili tamnije kože, oblik pulne torbe, sa napisima raznih gradova Din 15.—
15.—

S 21-6 **Elektro glačalo**, svjetski poznate marke »Siemens«, poltrotak struje vrlo malen, sa priključnim stalnikom, jačina 500 vati, senzacionalna cijena bez kabla Din 98.—
98.—

S 10-11 **Novčarka**, od dobre kože u raznim bojama, sa patent zatvaračem — veoma praktična, samo Din 7.—
7.—

S 10-12 **Muška novčarka**, od prave kože, lijepo opšivena, sa 2 pregradaka, poklon cijena Din 5.—
5.—

V e l e b l a g o v n i c a

Kastner & Ohler

Z a g r e b, I l i c a 4 i n 6

Vzlic situaciji, ki je nastala, moremo svojim stalnim odjemalcem nuditi v novi sezoni razen znano velike izbire **TUDI NIZKE CENE** kakor vedno doslej.